

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Tarptautinio verslo studijų programa

Kodas 62403S113

INGRIDA ŽAGARAITĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

GEROVĖS KILIMO IR LAIMĖS SĄRYŠIO TYRIMAI LIETUVOJE

Kaunas
2009

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

INGRIDA ŽAGARAITĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

GEROVĖS KILIMO IR LAIMĖS SĄRYŠIO TYRIMAI LIETUVOJE

Darbo vadovas _____
(parašas)

(darbo vadovo mokslinis laipsnis,
mokslo pedagoginis vardas,
vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas
2009

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	4
LENTELIŲ SĄRAŠAS	5
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	5
ĮVADAS.....	6
1. TEORINIAI LAIMĖS IR GEROVĖS ASPEKTAI.....	8
1.1 LAIMĖS SAMPRATA.....	8
1.2 EKONOMIKOS AUGIMAS	13
1.3 LAIMĖS IR GEROVĖS SĄRYŠIS.....	17
1.4 TEORINIS GEROVĖS ĮTAKOS LAIMĖS POJŪČIUI VERTINIMO MODELIS	20
2. METODOLOGINIAI LAIMĖS IR GEROVĖS SĄRYŠIO TYRIMAI.....	22
2.1 ŽMOGAUS SOCIALINĖS RAIDOS INDEKSAS (HDI).....	22
2.2. PASAULINIS LAIMĖS INDEKSAS (HPI)	25
2.3 LAIMĖS TYRIMAI	30
3. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ	38
3.1 TYRIMO METODIKA	38
3.2 TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ IR REZULTATŲ APTARIMAS	38
3.3 TYRIMO DUOMENŲ PALYGINIMAS SU ATLIKTAIS TYRIMAIS	46
IŠVADOS	48
SUMMARY.....	50
LITERATŪRA	51
PRIEDAI	55
ANKETA	55
Vyrių tinklas.....	60
Moterų tinklas	61
Pasaulinis laimės indekso dydis pagal šalis (HPI).....	62

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BVP – Bendras vidaus produktas

BNP – Bendras nacionalinis produktas

DB – Duomenų bazė

GNP – Grynas nacionalinis produktas

HDI (ŽSRI) – Žmogaus socialinės raidos indeksas

GTI - Gyvenimo trukmės indeksas

ŠI- Švietimo indeksas

RI – Raštingumo indeksas

IP – Išsimokslinimo procentas

GT – Gyvenimo trukmė

HPI (ŽGR) – Pasaulinis laimės indeksas (Žmonių gerovės rodiklis)

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Laimės ir pajamų sąsaja.....	19
2 lentelė Žmogaus socialinės raida, valstybių pasiskirstymas	24
3 lentelė Spalvų komponentai	28
4 lentelė Lietuvos, Latvijos ir Estijos laimės tyrimas	31

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1pav. Laimės koncepcija.....	12
2pav. Laimė ir pajamų santykis.....	19
3 Pav. Gerovės įtakos laimės pojūčiui vertinimo modelis	20
4 pav. Žmogaus socialinės raidos pasiskirstymas	23
5 pav. Pasaulinis laimės indekso pasiskirstymas	29
6 pav. Europos laimės indekso pasiskirstymas	29
7 pav. Laimės tyrimo palyginimas Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje	32
8 pav. Laimės palyginimas Lietuvoje skirtingu periodu	32
9 Pav. Amžiaus grupių pasiskirstymas.....	38
10 Pav. Grynosios pajamos per mėnesį (Lt)	39
11Pav. 19-25 amžiaus gr. grynujų pajamų pasiskirstymas per mėnesį (Lt).....	40
12 Pav. Laimės pasiskirstymas.....	40
13 Pav. Veiksniai įtakojantys laimę	41
14 Pav. Veiksniai įtakojantys nelaimę	42
15 Pav. Veiksniai įtakojantys nelaimę	43
16 Pav. Materialinės gerovės įtaka laimei.....	44
17 Pav. Veiksniai įtakojantys nelaimę	45
18 pav. Laimės palyginimas Lietuvoje skirtingu periodu	46
19 pav. Laimės pasiskirstymas.....	47

IVADAS

Šiuolaikinėje visuomenėje vis didesnis dėmesys skiriamas individui. Jeigu anksčiau visas mokslininkų dėmesys buvo sutelktas į tai, kas skatina ir nuo ko priklauso ekonominis augimas, kaip tai įtakoja žmonių gerovei, tad šiame laikotarpyje didelis jų dėmesys skiriamas į individualesnius klausimus, tokius kaip, ar gerovės kilimas įtakoja žmonių laimei.

Valstybė vykdoma ekonominė politika yra labai svarbi kiekvienai šaliai. Tad labai svarbu suvokti ir išsiaiškinti ar įtakoja žmonių psichologiniam pojūčiui- laimei- ekonominė gerovė. Įvairių tyrimų gauti rezultatai gali visai kita linkme palenkti valstybės ekonominę politiką.

Žmonių gerovei įvertinti yra naudojami įvairūs kriterijai ir rodikliai. Vienas iš jų yra vidutinė laukiama gyvenimo trukmė, parodanti kaip žmogaus poreikiai ir norai yra patenkinami. Suaugusių raštingumas yra svarbus intelektualinio lavinimo šaltinis.

Anksčiau buvo manoma, kad žmonių laimė priklauso nuo prekių ir paslaugų suvartojimo, kuriam augant ji didėja. Tačiau šis principas buvo paneigtas ir savo tyrimo metu bandysiu tai išsiaiškinti kaip gerovės kilimas įtakoja žmonių laimės pojūtį Lietuvoje. Tai aktuali ir mažai Lietuvoje tyrinėta problema, nes, nors gyvenimo lygis Lietuvoje gerėja, visuomenėje daug pesimizmo, nusivylimo apraiškų, kurios savo ruožtu sąlygoja savižudybių, narkomanijos, alkoholizmo ir kt. neigiamų reiškinių plėtrą Lietuvoje.

Gerovės ir laimės ryšiai buvo tyrinėti Bruno S.Frey, Alois Stutzer, Amnon Levy, Karen Mazurkewich.

Lietuvoje gerovės ir laimės ryšių tyrimai nebuvo atlikti, tačiau įvairius gerovės aspektus tyrinėjo...

Darbo objektas - žmonių gerovės ir laimės sąryšis

Darbo tikslas - ištirti žmonių gerovės kilimo ir laimės sąryšį Lietuvoje.

Darbo uždaviniai:

- Ištirti ir susisteminti mokslinę teorinę ir empirinę literatūrą, nagrinėjančią gerovės ir laimės ryšius.
- Remiantis literatūros analize, suformuluoti tyrimo metodiką, bei pateikti jos pagrindimą.
- Išnagrinėti žmonių gerovę lemiančius veiksnius ir išanalizuoti žmonių laimės indeksą labiausiai įtakančius faktorių dinamiką Lietuvoje bei palyginti su kitų šalių duomenimis.
- Išstudijavus gerovę ir laimę lemiančių veiksnių dinamiką išnagrinėti jų tarpusavio sąryšį, taikant statistinės analizės metodus;

- Atlikti gyventojų anketinę apklausą, siekiant nustatyti veiksnius, įtakančius jų laimės pojūtį bei įvertinti jų poveikį laimės pojūčiui užsibrėžtoje skalėje.

Hipotezė. Žmonių laimės pojūtis Lietuvoje tiesiogiai priklauso nuo jų ekonominės gerovės.

Tyrimo metodai. Informacijos apie gerovės ir laimės sąryšį paieškai metu buvo naudojami sisteminimo, atrinkimo, analizės metodai. Veiksmų tarpusavio sąveikos tyrimui bus panaudoti statistinės analizės metodai. Taip pat gerovės ir laimės pojūčio tyrimui bus panaudoti anketinės gyventojų apklausos ir ekspertų interviu metodai.

Praktinė ir teorinė darbo reikšmė. Darbo metu analizuojami moksliniai straipsniai bei kita mokslinė literatūra, padėjo apibendrinti sąryšį tarp gerovės ir laimės. Darbo metu buvo ištirtas ir palygintas su Europos šalimis žmonių laimės pojūtis, ir jo sąryšis su ekonomine gerove Lietuvoje. Tai leidžia numatyti kryptingą valstybės politiką.

Darbo apribojimai ir sunkumai. Darbo metu sunkiausia atlikti statistiškai teisingą tyrimą, kadangi laimės sąvoka, tai žmogaus psichologinė būseną, kurią įtakoja daug, su gerove nesusijusių, faktorių.

Darbo struktūra ir jos paaiškinimas. Darbas susideda iš trijų dalių. Pirmoje dalyje apžvelgiama mokslinė informacija, mokslininkai straipsniai susiję su gerovės kilimu ir laimės sąryšiu. Antroje dalyje pristatyta tyrimo metodika bei jos pagrindimas, o taip pat išanalizuotos pagrindinių gerovės rodiklių bei laimės pojūtį lemiančių veiksnių kitimo tendencijos Lietuvoje bei statistiškai įvertinti jų tarpusavio ryšiai. Trečioje dalyje pateikti anketinio gyventojų tyrimo rezultatai, siekiant nustatyti kaip žmonių socialinė gerovė įtakoja jų psichologinę būseną – laimę Lietuvoje ir palyginami žmonių laimės koeficientai įvairaus ekonominio lygio Europos šalyse bei pagrindžiama arba paneigiama iškelta hipotezė.

1. TEORINIAI LAIMĖS IR GEROVĖS ASPEKTAI

1.1 LAIMĖS SAMPRATA

Laimė – teigiama emocija, emocijų spektras, jausmas ar būseną, pasireiškianti įvairiais jausmais - pasitenkinimu, ramybe, dvasine pusiausvyra, džiugesiu, dideliu, jausmingu džiaugsmu. Tai gyvenimo pilnatvės subjektyvus jausmas, kuris kyla tenkinant dvasinius pažinimo, bendravimo, estetinius ir fiziologinius poreikius, tai idealybės ir esamybės faktinis ar įsivaizduojamas atitikmuo. Laimė susijusi su gyvenimo tikslo ir prasmės klausimais. (Wikipedia.lt, interaktyvus).

Kiekvieno žmogaus pastangų tikslas yra pasiekti laimę, teigė pirmosios etikos sistemos autorius Aristotelis. Jam pritarė ir kiti senovės mąstytojai. Amžiam slenkant požiūris į laimę keitėsi. Vieniems atrodo, kad laimė yra labai subjektyvus ir neapibrėžiamas dalykas, kiti įsitikinę, kad laimė yra neįgyvendinamas, iliuziškas troškimas. Dar kitų mintys nukreiptos į konkrečius dalykus – karjerą, pinigus, sveikatą, seksą. Senovėje laimė žmonėms labiau rūpėjo negu dabar. Šiais laikais tarp džiaugsmo ir skausmo atsiranda daug tarpinių atspalvių gama, todėl žmonės rečiau džiaugiasi, tačiau rečiau ir liūdi, silpniau išgyvena skirtumą, tarp laimės ir nelaimės. Tad žmonės mažiau galvoja apie laimę, mažiau juos vargina skausmas. Mūsų laikų žmogus, praradęs natūralų ryšį su aplinka, į pasaulį, į kitus, į save žvelgia analizuojančiu žvilgsniu. Tai kas buvo įvardijama laimės vardu dabartiniam žmogui skaidosi į sudėtinės dalis: sėkmė, meilė, pripažinimas, populiarumas, laimėjimas. Tad tenka tenkintis kuria nors viena dalimi, nes neįmanoma vienu metu turėti visų. Tačiau taip pat skaidosi ir nelaimė, taip pat įgauna konkrečias formas – bankrotas, ligos, pralaimėjimai, nedarbas, autoavarijos, vienatvė, depresija. Laimė ne visada atsveria nelaimę, ir to pakanka, kad gyvenimas nusidažytų niūriomis spalvomis. (B.Kuzmickas, 2001)

Apie laimę galima kalbėti kaip apie poelgių ir veiksmų motyvacijos pagrindą, kaip apie juos lydinčią kasdienos savijautą. Dabarties žmogui labiau negu bet kada, tenka pačiam numatyti, pasirinkti, apsispręsti, prisiimti atsakomybę. Pasisekimas ir nepasisekimas, laimė ir nelaimės, prasmė ir beprasmybės yra ir dabar nuolatiniai gyvenimo palydovai, keičiasi tik konkretus jų turinys. (Anne von Blomberg, 2002)

Šimtmečių tėkmėje švelnėja ir laisvėja papročiai, dėl techninės pažangos laisvėja darbas, žmonės tampa labiau išsilavinę, daugiau žino apie save ir pasaulį, turi daugiau teisių, laisvalaikio ir patogumų. Nyksta arba keičiasi ir daugelis ištisus metus žmones varginusių veiksnių. Tačiau žmonės vis tiek kelia naujus konfliktus, karus nuo kurių kenčia daug žmonių. Taigi darbo lengvėjimas, patogumų ir pramogų gausėjimas yra labai svarbios, tačiau tik išorinės aplinkybės. Technologijų ir informacinių komunikacijų pažanga ypač sparti, tačiau morališkai ir dvasiškai

žmonės netobulėja. Gyvenimui lengvėjant žmonės tampa jautresni, ne tokie atsparūs, jiems sunkiau yra pakeliami ne tik dideli vargai, bet ir menki nepatogumai. Gyvenimo patirtis aiškiai parodo, kad tai kas teikia laimę ir tai, kas ją atima, visada eina vienas šalia kito, F.Nietzes žodžiais „Laimė ir nelaimė – tai seserys dvynės“.

Taigi vėl galima abejoti, ar laimė yra esminis, būtinas ar tik atsitiktinis, epizodiškas, visai nebūtiną žmogus būties aspektas. Gal tikroji gyvenimiškojo gyvenimo paskirtis ir prasmė yra ne siekti laimės, bet atsiduoti kažkam.

Laimė, nepaisant skepticizmo, vienokia ar kitokia išraiška slypi visų žmonių mintyse ir jausmuose. Laimė yra žmogiškojo gyvenimo reiškinys. “Mūsų egzistencijos tikslas yra laimės siekimas“ teigia Dalai Lama. „Laimės vizija ir yra tikrasis tikslas, kurio link turėtume judėti“. Laimė žmogų aplanko visuose jo likimo vingiuose ir išbandymuose, jeigu ne kaip ilgalaikė būseną, tai bent kaip reti dvasios pakilimo momentai, geresnio gyvenimo vaizdiniai ar supratimas, jog galima gyventi kitaip. Individuali laimės samprata ir siekis yra esminė asmenybės dvasiškumo dalis, jos normalumo požymis. Didesnė ar mažesnė laimė yra pasiekama visiems, nes galima išvengti ar įveikti tai, kas subjektyviai, o kartai ir objektyviai stovi jai skersai kelio. Negalėdami pašalinti objektyvių laimės priešų, galima bent nedidinti to, kas subjektyviai kliudo. Retai kada laimė visiškai nusigręžia nuo žmogaus, dažniau žmonės patys nuo jos gręžiasi savo netinkamais veiksmais. (B.Kuzmickas, 2001)

Laimė- tai teigiami jausmai, teikiantys pasitenkinimą gyvenimu, yra būtinas laimės komponentas. Nepakartojamų laimės akimirų suteikia teigiamų išgyvenimų viršūnė, aukščiausias jausmų pakilimas – džiaugsmas. Teigiami jausmai nebūtinai yra tik malonumai, o šie – nebūtinai vien jusliniai malonumai. Didelį pasitenkinimą neretai teikia tai, kas nėra malonu jusline prasme. Produktyvus mąstymas, kūrybos pastangos, atliktos priedermės jausmas yra malonūs dvasine, moraline prasme, nors gali būti susiję su fiziniais nemalonumais. Būti patenkintam gyvenimu ar pasijusti iš esmės laimingam galima net jei ir vargina kai kurie nemalonumai. Ir atvirkščiai, malonumų gali patirti ir tas, kuris apskritai jaučiasi nelaimingas. Nepatenkinti poreikiai, besikartojantys neigiami jausmai, įsisenėjusios neišsprendžiamos asmeninės problemos dažniausiai daro gyvenimą nelaimingu. Nesijaučia laimingas tas, kuris diena iš dienos nepatenkintas savo gyvenimu. Ilgalaikį pasitenkinimą teikia įveikti sunkumai, nugalėtos kliūtys. Artimų ir brangių žmonių sėkmė, kultūros, politikos laimėjimai bei kiti dalykai taip pat gali suteikti laimingų akimirų, net jeigu ir nepatiriama tiesioginio malonumo.

Laimė yra laikytina ne tik asmeniniu kiekvieno žmogaus, bet ir didelės visuomenės svarbos dalyku. Jeigu aukščiausiu gėriu būtų laikoma laimė, visuomenės uždavinys būtų tvarkytis taip, kad kuo daugiau žmonių galėtų patirti kuo didesnės laimės.

Laimę galėtume apibrėžti kaip įvairiapusišką ir nuolatinį pasitenkinimą gyvenimu, kylantį dėl to, kad yra patenkinami pagrindiniai poreikiai, o siekius atitinka realūs laimėjimai. Laimė kaip tik ir yra poreikių ir polinkių tenkinimą apibrėžianti sąvoka, kaip teigia I. Kantas „visi žmonės jau savaime turi didžiulį vidinį norą būti laimingais, nes kaip tik šioje idėjoje susijungia visų poreikiai“

Plačiausia prasme žmogus gali būti laimingas, kai pats yra patenkintas savo gyvenimu bei pasauliu ir kai suvokia, jog ilgam palieka apie save gražų atminimą. Deja tikrovėje tokia laimė nėra pasiekama. Realiame gyvenime jaustis visiškai laimingam neįmanoma dėl to, kad niekada negali būti patenkinami visi siekiai, norai ir geismai. Didžiosios dalies žmonių poreikiai ir interesai yra kur kas įvairesni negu realios galimybės bei gebėjimas juos tenkinti. Būdami patenkinti dėl vienu dalyku, jaučiamės nepatenkinti dėl kitų, teigiamus išgyvenimus slopina neigiami. Vienu požiūriu galime būti laimingi, kitu nelaimingi, ne visada būname patenkinti ir tada, kai didesnė laimė atsveria mažesnę laimę.

Apie laimę, kaip įvairiapusišką ir nuolatinį pasitenkinimą gyvenimu, galima kalbėti tik kaip apie idealų vaizdinį. Laimė yra savita, intymi, tiksliai nenusakoma ir sunkiai palyginama išgyvenimų visuma. Laimė yra neatsiejama nuo objektyvių sąlygų, bet dar daugiau priklauso nuo paties žmogaus poelgių, siekių, pastangų, pažiūrų. Objektyvūs veiksniai – tai artimoji aplinka, žmonės tarp kurių gyvename, istoriniai įvykiai bei aplinkybės, apibrėžiamos bendrąją mūsų gyvenimo situaciją. Prie objektyvių sąlygų taip pat priskiriama kai kurie įgimti individualybės bruožai. Žmogus gali būti laimingas jeigu vienomis ar kitomis gyvenimo aplinkybėmis sugeba tinkamai elgtis, mąstyti ir vertinti, o taip pat moka savo laimę suprasti, saugoti, jos siekti. (B.Kuzmickas, 2001)

Etikos teorijos, kuri gyvenimo tikslu laiko asmeninį laimės siekimą - eudemonizmo-svarbiausias atstovas Aristotelis laimę apibrėžė kaip kiekvienos veiklos tikslą, o ne asmens būseną. Jos troškimą skyrė nuo malonumo išgyvenimo. Malonumas negali būti protingos ir laimingos veiklos pagrindas. Vienas gyvenimo būdų, leidžiančių pasiekti eudemoniją, yra teorinė egzistencija. Ji ieško tikrovės dėsnių, pirmenybę teikia stebėjimui, arba kontempliacijai, plėtoja protingo vidurio dorybes (drąsa, saikingumas, dosnumas).

Teoriniame gyvenime žmogui pakanka savęs paties, tai pirmoji laimės alternatyva. Praktiniame gyvenime tobulumas ir autarkija, t.y. savaiminis pakankamumas, įmanomi tik protingai ir teisingai suformuotose socialinėse ir politinio gyvenimo srityse. Tai antroji laimės alternatyva.

Krikščionybės tradicijoje laimės sąvoka nagrinėjama siejant ją su amžinybe. Tomas Akviniėtis pabrėžė, kad žmogus yra Dievo globojamas, bet ne nuo Jo priklausomas, turi laisvą valią. Tik visomis pastangomis artėjant prie Dievo, laikantis Jo įsakymų, galima pasiekti laimę.

Šviečiamajame amžiuje laimės problematika kilo proto emancipacijos ir savęs pažinimo kontekste. Mokslinis mąstymas pašalina žmogaus ir jam svetimo pasaulio priešpriešą, taip pat

vidinę sielos nedarną, todėl žmogus nebebijo to, ko negali paaiškinti. Jis turi teisę į laimę, kuri, protingai apsvarsčius visuomeninius tikslus, gali būti vis iš naujo siekiama ir formuluojama.

Immanuelis Kantas atmetė eudemonistinę laimės sampratą kaip stokojančią savarankiškos moralumo reikšmės. Pabrėžė, kad žmogus turi siekti ne būti laimingas, o tapti vertas laimės. Tai būtinai kyla iš dorovės dėsnio, kaip kategorinio imperatyvo laikymosi. Kiekvieno elgesio galutinis objektas turėtų būti aukščiausias gėris, kuris apima pirmąjį gėrį – dorybę, arba nuostatą vykdyti pareigą ir tobulą gėrį – laimę. Pasak I. Kanto, laimė - protingos būtybės būvis pasaulyje, kai viskas vyksta pagal jos norą ir valią. Disponuodama nuo moralinės laisvės priklausančiu pirmuoju gėriu protinga būtybė tobulu gėriu, arba laime, disponuoja tik iš dalies, nes jis priklauso nuo gyvenimiškų santykių, išorinių aplinkybių, atsitiktinumų. Šią praktinio proto antinomiją išsprendžia Dievo, kaip aukšč. gėrio galimybės, buvimo postulatą.

Augustas Komtas (prancūzų sociologas) individualų nesaikingumą ir destruktivius troškimus traktavo kaip visuotinę gėrio priešybę. Racionali ir individuali laimė gali būti pasiekiami tik paklūstant visuotiniam gėriui - derinant individualius ir visuomeninius poreikius.

Džonas Stiuartas Mill (britų filosofas, politikos ekonomistas) pabrėžė, kad kiekvienas individas iš prigimties siekia individualios laimės, todėl visų gerovė yra gėris visiems žmonėms. Veiksmo moralinė kokybė turi būti matuojama padariniais, kuriuos jis gali sukelti, o matas turi būti žmonių, kuriuos minėti padariniai liečia laimės, kaip malonumo didinimas ir nelaimės, kaip nemalonumo mažinimas. Reikia atsižvelgti ne tik į laimės kiekybę, bet ir į kokybę, nes jų vertė skirtinga.

Egzistencializmo šalininkas Karlas Jaspersas laimės paieškas nukreipė anapus gėrybių pasaulio ir siejo su filosofiniu gyvenimo būdu, vidinėmis pastangomis, pagalba sau, meditacija vienetviėje arba bendravimu su kitu (egzistencinė komunikacija).

Vladislovas Tatarkievičius semantiškai analizavo laimės sąvoką, išskyrė keturias jos reikšmes - likimas, intensyvus džiaugsmas, aukščiausias gėris, pastovus pasitenkinimas gyvenimo visuma, kurią laikė absoliučia vertybe.

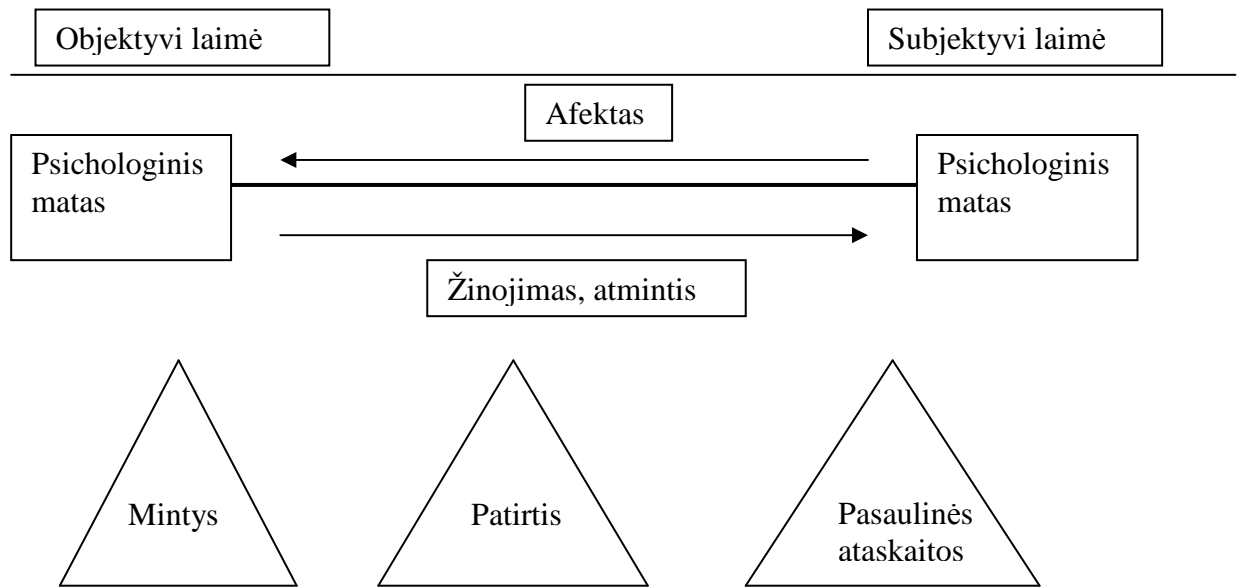
Antanas Maceina laimę suprato kaip absoliutų visko turėjimą. Visumos trokštančio žmogaus nepatenkina dalis, visišką laimę galima tik amžinybėje.

Juozas Girnius laimę apibrėžė kaip daugiaprasmę sąvoką, susijusią su galutiniu žmogaus siekių patenkinimu, kaip paties žmogaus, o ne išorinės tikrovės kategoriją. Teigė, kad savyje aptinkama laimė nepriklauso nuo išorinės sėkmės ar nesėkmės.

Laimės subjektyvi ir objektyvi sąvoka.

Laimė gali būti suvokiama kaip subjektyvi ir objektyvi. Subjektyvi laimė užfiksuota apklausų, vaizduojama 1paveikslėlio dešinėje pusėje. Informacijai apie laimę gauti naudojami paprasti, vienetiniai klausimai, klausimų grupė, pasaulinės ataskaitos. Už rezultato, kuris yra gautas

asmenybės, yra pažintinis procesas, kurio dėka jis ar ji įvertina laimę lygindami su kitais asmenimis, praeities patirtimis ir ateities laukimu. (Bruno S. Frey, Alois Stutzer, 2002, p.10)

Šaltinis: Bruno S. Frey, Alois Stutzer "Happiness and Economic" p.4

1pav. Laimės koncepcija

1.2 EKONOMIKOS AUGIMAS

Ekonominis augimas - tai pagamintų produktų ir suteiktų paslaugų apimtys padidėjimas per tam tikrą laikotarpį; ilgalaikis valstybės gamybinio potencialo plėtojimas, kurį apibūdina realiojo BVP (BNP) augimas. Ekonominio augimo teorijos tiria veiksnius, užtikrinančius BVP didėjimą ir pastovų šalies gamybinio pajėgumo kilimą, atskleidžia ekonominio augimo šaltinius. Šios teorijos sprendžia augimo teikiamos naudos ir kaštų problemą bei kitas svarbias augimo problemas. Ekonominio augimo tikslas yra vartojimas, gerovės kilimas. Ekonominis augimas, jo tempai, kokybė ir kiti rodikliai priklauso ne tik nuo šalies ūkio pajėgumo, bet ir nuo užsienio ekonominių ir politinių veiksnių. Ekonominiam augimui yra svarbus ir globalizacijos veiksnys. Manoma, kad globalizacija skatins tolimesnį pasaulinės ekonomikos augimą.

Ekonominio augimo procesas yra labai sudėtingas ir pasireiškia kaip ilgalaikė tendencija. Per paskutinį šimtmetį daugelyje pasaulio šalių pastebėtas žymus ekonomikos augimas. Padidėjusios realios pajamos leidžia žmonėms pirkti daugiau prekių ir paslaugų, didesnis vartojimo lygis lemia aukštesnį gyvenimo lygį ir užtikrina visuomenės gerovę. Svarbu ekonominio augimo procesą tinkamai kontroliuoti ir valdyti. (Žmogaus vystymosi ataskaitų DB)

Ekonomikos augimas - tai pastovus ūkio gamybinio pajėgumo kilimas, pasireiškiantis nacionalinio produkto (pajamų) apimtys didėjimu. Šį procesą apibūdina du pagrindiniai rodikliai:

- Realiojo bendrojo nacionalinio produkto (BNP) arba grynojo nacionalinio produkto (GNP) augimo tempai, kurie nusako, kaip didėja ekonomikoje sukuriamų prekių ir teikiamų paslaugų apimtis;
- BNP arba GNP, tenkančio vienam šalies gyventojui, augimo tempai, kurie apibūdina, kaip kyla tautos gyveninio lygis.

Ekonomikos augimas gali vykti dviem būdais. Šalyje gali būti aukštas nedarbo lygis, daug nenaudojamos žemės ir didelis kiekis nenaudojamo kapitalo. Jeigu šiuos išteklius paleidi į darbą, tai BNP padidės. Bet tai trumpalaikis augimas. Jei viskas nesikeis, tai vos tik ištekliai baigsis, tolesnio augimo nebus. Tačiau netgi tada, kai visi ištekliai išnaudoti, ekonomikos augimas yra galimas. Darbo ir kapitalo didinimas bei jų panaudojimo efektyvumo didinimas padidins bendrą gamybos apimtys augimą. Tai vadinama ilgalaikiu augimu.

Ekonomikos teorija skiria ekonomikos augimą nuo nacionalinio produkto padidinimo. Dažnas tautos ūkis kuriuo nors konkrečiu metu yra nepasiekęs galimo nacionalinio produkto gamybos lygio dėl nepakankamos paklausos ir jos sąlygoto nedarbo arba dėl struktūrinio nedarbo.

Kiekvienu momentu galima nacionalinio produkto apimtys yra aiškiai apibrėžta. Teoriškai ją galima apibūdinti gamybos galimybių kreive. Ji gali persikelti aukštyn tik padidėjus gamybos veiksnių produktyvumui.

Ilgalaikį, nuolatinį ekonomikos augimą sukelia kitokios priežastys - gamybos veiksnių (pagrindinės jų rūšys - darbas, kapitalas ir žemė) apimties ir jų produktyvumo augimas. Matuojant ilgais laiko tarpais, visi esminiai ūkio pokyčiai priskirtini būtent šiems veiksniams. Jų dėka netgi saikingas ekonomikos augimas tarkime, 3% per metus - per trejus metus padidina nacionalines pajamas dešimtadaliu, o per 24 metus jos padvigubėja. Kitaip tariant, ekonomikos augimas yra ilgalaikio ūkio vystymosi savybė; atitinkamai ekonomikos augimo teorija tiria ilgalaikius procesus ir atsiriboja nuo trumpalaikių gamybos apimties svyravimų.

Ekonomikos augimas daugiausia yra susijęs su investicijomis. Be to, investicijomis šiuo atveju laikytina ne bet kokia investicinė veikla, kuri nacionalinės sąskaitybos skiltyse kvalifikuojama kaip investicijos, o tik tokia, kuri iš tikrųjų didina tautos gamybines galimybes.

Ilgalaikių laikotarpių požiūriu kitą aspektą įgauna ir pajamų taupymas (nevarojimas). Žinome, kad taupymo dalies padidėjimas namų ūkio (šeimų) pajamose perkelia vartojimo funkciją žemyn, taigi mažina visuminę paklausą ir pusiausvyros nacionalinį produktą. Tai buvo vadinamasis „taupymo paradoksas“. Per ilgą laikotarpį vaizdas keičiasi - šeimų santaupos sukuria lėšų fondus investicijoms finansuoti. Kuo daugiau taupoma, t.y. kuo santykinai mažesnis šeimų einamasis vartojimas, tuo didesnės investicijos galimos valstybėje. Kuo didesnės investicijos, tuo didesni gamybos augimo etapai. Vadinasi, ilgu laikotarpiu taupymo paradoksas nebeveikia; daugiau taupanti visuomenė vystosi sparčiau.

1.1.1 Augimo veiksniai

Vienas iš augimo veiksnių yra gamybinė funkcija. Gamybinė funkcija nusako maksimalų produkcijos kiekį, kuris gali būti gaunamas panaudojant nustatytą dydžių išteklius, t.y. gamybos veiksnius (kapitalą, darbą, žemę ir žaliavas). Bendras produkcijos kiekis, kuris gali būti pagamintas ekonomikoje panaudojant šiuos gamybos veiksnius, priklauso nuo mokslinių ir techninių gamintojo žinių. Gamybinė funkcija parodo potencialų produkcijos kiekį, tai yra produkcijos kiekis, gaunamas esant visiškam užimtumui. Gamybinė funkcija naudojama ilgalaikio ekonomikos augimo analizei, kadangi ilgu laikotarpiu atsispindi potencialus produkcijos kiekio augimas. Remdamiesi gamybinės funkcijos apibrėžimu darome išvadą, kad yra du ekonomikos augimo šaltiniai: naudojamų išteklių didinimas - kapitalo, darbo, žemės, žaliavų ir techninių žinių tobulinimas - naujų ir pažangesnių gamybos metodų atsiradimas. Kapitalas - tai įrengimai, pastatai ir pagamintos produkcijos atsargos, kurios naudojamos tolesniame gamybos procese. Darbo išteklių augimas didina išleidžiamos produkcijos kiekį. Žmogiškasis kapitalas -tai žmonių žinios ir kvalifikacija. Darbo įnašas į produkcijos gamybą priklauso ne tik nuo jo kiekio, bet ir nuo kokybės. Tinkama apdirbimui žemė yra svarbus žemės ūkio ekonomikos veiksnys.

XIX amžiaus ekonomistai buvo labai susirūpinę dėl žemės riboto kiekio. Kadangi žemės kiekio padidinti negalima, todėl jie nagrinėjo žemę kaip ekonominį augimą ribojantį veiksni. Jų

manymu, dėl gyventojų skaičiaus augimo, vienam ir tam pačiam žemės plotui žmonių kiekis vis didės, o maisto produktų gamyba negali taip greitai didėti. Gyvenimo lygis mažės, ir pagaliau sustabdys gyventojų skaičiaus augimą. Pagrindinis šios idėjos autorius buvo T. Maltusas. Jis tvirtino, kad žmonių skaičius didėja pagal geometrinę progresiją, o žemės ūkio gamybos apimtis auga pagal aritmetinę progresiją. Taigi Maltuso teigimu, maisto produktų kiekis vienam gyventojui mažės pagal gyventojų skaičiaus kilimą. Galų gale ateis badas ir žmonių skaičius sumažės. Tačiau Maltusas neįvertino žemės ūkio gamybos produktyvumo augimo. Mokslo ir technikos pažanga žemės ūkyje gerina žmonių skaičiaus augimo perspektyvą.

Žaliavos (nafta, geležis, anglis) taip pat yra gamybos veiksnys. Efektyvūs įrengimai ir gamybos metodai leidžia gauti tą patį produkcijos kiekį panaudojant mažiau žaliavų. Neatstatomieji išteklių. Kai kurias žaliavų rūšis, pavyzdžiui medieną, galima atstatyti. Tačiau bendros pasaulinės žaliavos, kaip nafta, anglis, varis, negali būti padidintos ir atstatytos. Šių žaliavų naudojimas mažina jų kiekį, kuris potencialiai gali būti panaudotas ateityje. Tai sukėlė baimę, kad visos pasaulio šalys sunaudos nurodytus išteklius ir jų išnykimas sustabdys ekonomikos augimą. Taikydami eksponentinio augimo sąlygas, pamatysime, kad neabejotinai ateis laikas, kai šie išteklių išseks. Romos klubo pranešimai teigia, kad artimiausių 50-100 metų laikotarpiu žmonija susidurs su materialinių išteklių trūkumu. Tačiau ir šiuo atveju nepamirškime, kad ekonomikos funkcionavimas yra daug sudėtingesnis nei palyginti primityvi eksponentinio dėsnių prielaida. Panagrinėkime, kaip rinkos ekonomika reaguoja į atsiradusį kokio nors vertingo išteklių trūkumą. Visų pirma, sumažėjus pasiūlai, iš karto padidėja kainos. Kainų sistema šiuo atveju atlieka keletą funkcijų.

- Greitai didėjančios kainos sumažina trūkstamų žaliavų paklausą. Jų bendras panaudojimas gerokai sumažės, kartu didėjant ribiniam naudingumui.
- Augančios kainos verčia gamintojus ieškoti naujų trūkstamų žaliavų gavimo būdų. Esant tam tikroms sąlygoms, bus pelninga išgauti naftą iš vandenyno dugno.
- Aukštos trūkstamų išteklių kainos reikalauja ieškoti pakaitalų. Tradicinių energijos rūšių pakaitalu gali tapti Saulės energija.

Kainų sistema randa būdų, kaip prisitaikyti gamybai, pasikeitus išteklių pasiūlos sąlygoms. Ateitis parodys, ar mokslo ir technikos pažanga bei neatstatomų išteklių pakaitalų gamyba užtikrins ekonomikos augimą.

Ekonomikos augimo veiksnių atžvilgiu galima suformuluoti tokią išvadą: išvystytose pramonės šalyse žmogiškojo ir fizinio kapitalo kokybės tobulinimas vaidina didesnę vaidmenį, negu to kapitalo kiekybės augimas. Ekonomikos augimo veiksnių įvairovė, jų glaudus tarpusavio ryšys kelia klausimą, kuris iš esamų veiksnių atlieka svarbiausią vaidmenį. Amerikiečių ekonomistas E. Denisonas pabandė įvertinti žinomų veiksnių įtaką JAV ekonominiam augimui 1929-1976 metų

laikotarpiu. E. Denisono paskaičiavimais, nacionalinėms pajamoms nagrinėjamu periodu didėjant vidutiniškai po 2,98% per metus.

Didžiausią augimo dalį lėmė darbo pasiūlos kokybės (išsilavinimo, kvalifikacijos augimas) ir kiekybės (užimtumo didinimas) pasikeitimas. Kiti augimą teigiamai veikiantys veiksniai pagal įtakos mastą išsidėsto tokia tvarka: mokslo ir technikos naujovių taikymas, naujų investicijų panaudojimas, gamybos masto efektas ir išteklių paskirstymo tobulinimas. Ekonominio augimo procesą neigiamai veikia priemonės, susijusios su aplinkos apsauga (didino vienalaikes sąnaudas, rezultatus gaunant vėlesniais periodais) ir teisinės aplinkos pasikeitimais (pvz., mokesčių įstatymų pakitimai mažino akcininkų polinkį investuoti).

Gerovės ekonomika - ekonomikos šaka, nagrinėjanti būdus, kuriais siektina socialinė ir ekonominė gerovė taikant specifines ekonominės politikos priemones. Dauguma ekonomistų naudoja kriterijų, vadinamą Pareto efektyvumu, pavadintą žymaus italų ekonomisto ir sociologo Vilfredo Pareto (1848-1923) vardu. Išteklių paskirstymas, kuris turi savybę, kad nei vienas negali būti padarytas turtingesniu, ko nors nepadarant neturtingesniu, yra Pareto efektyvus ar Pareto optimalus. Pareto efektyvumo kriterijus turi svarbią savybę, kad jis yra individualus dviem aspektais. Pirmia, jis susijęs tik su kiekvieno žmogaus gerove, o ne su santykinę skirtingų žmonių gerove. Jis nėra aiškiai ir išreikštai susijęs su nelygybe. Antra, kiekvienas žmogus savaip suvokia savo gerovės lygį. Tai yra suderinama su bendruoju vartotojų suverenumo principu, kuris sako, kad žmonės geriausiai žino jų poreikius ir kas yra jų pačių interesas. Du iš svarbiausių gerovės ekonomikos rezultatų aprašo sąryšį tarp konkurencinės rinkos ir Pareto efektyvumo. Šie gerovės ekonomikos rezultatai vadinami fundamentaliomis gerovės ekonomikos teoremomis. Pirmą teorema sako, kad jei ekonomika yra konkurencinė (ir tenkina tam tikras kitas sąlygas), ji yra Pareto efektyvi. Antra teorema klausia atvirkštinio klausimo. Yra daug Pareto efektyvių pasiskirstymų. Perduodami turtą iš vieno žmogaus kitam, mes padarome antrą žmogų turtingesniu, o pirmą - neturtingesniu. Po to kai mes perskirstome turtą, jei mes leisime konkurencijos jėgoms laisvai veikti, mes gausime Pareto efektyvų išteklių paskirstymą. Šis naujas pasiskirstymas daugeliu būdu skirsis nuo seno. Jei mes atimame turtą iš tų, kurie mėgsta mėsą ir duodame tiems, kurie mėgsta pieną, naujoje pusiausvyroje bus gaminama daugiau pieno ir mažiau mėsos. Tačiau niekas negali būti padarytas turtingesniu naujoje pusiausvyroje, ko nors nenuskurdinant. Jei norime gauti tam tikrą pajamų pasiskirstymą, antra fundamentali gerovės ekonomikos teorema sako, kad vienintelis dalykas, kurį turi padaryti vyriausybė, tai perskirstyti pradinį turtą. Kiekvienas Pareto efektyvus išteklių pasiskirstymas gali būti gautas per konkurencinę rinkos procesą su pradiniu turto perskirstymu. Tokiu būdu, jei mums nepatinka pajamų pasiskirstymas, kurį padarė konkurencinė rinka, nebūtina atsisakyti konkurencinės rinkos mechanizmo. Antra fundamentalioji gerovės ekonomikos teorema daro svarbią išvadą, kad kiekvienas Pareto efektyvus pasiskirstymas gali būti

pasiektas decentralizuoto rinkos mechanizmo pagalba. Decentralizuotoje sistemoje gamybos ir vartojimo sprendimai (ką, kaip ir kam gaminti) yra atliekami gausybės firmų ir žmonių, kurios sudaro ekonomiką. Priešingai, centralizuotame paskirstymo mechanizme visi tokie sprendimai yra koncentruojami vienos centrinio planavimo agentūros rankose.

Antroji fundamentali gerovės ekonomikos teorema sako, kad tam, kad pasiekti efektyvų išteklių pasiskirstymą kartu su pageidaujamu pajamų pasiskirstymu, nebūtina turėti centrinį planuotoją: konkuruojančios įmonės, siekdamos maksimizuoti pelną, gali būti tokios pat sėkmingos kaip ir geriausias iš visų galimų centrinių planuotojų. Kitais žodžiais, jei galiotų antrosios gerovės teoremos sąlygos, viešojo sektoriaus finansų studijos galėtų apsiriboti tinkamo vyriausybinių išteklių perskirstymo analize. Svarbu pabrėžti, kad šie rezultatai yra teoremos, t.y. loginiai teiginiai, kuriuose išvados (ekonomikos Pareto efektyvumas) priklauso nuo prielaidų. Prielaidos atspindi idealų konkurencinį modelį, kuriame, pavyzdžiui, a) yra daugybė nedidelių firmų ir namų ūkių, kiekvienas iš kurių toks nedidelis, kad neturi poveikio kainoms; b) kuriame visos firmos ir namų ūkiai turi idealią informaciją, tarkime, apie rinkoje esančias prekes ir jų kainas; ir c) kurioje nėra oro ar vandens teršimo (yra ir kitų techninių prielaidų). (R.Kuodis)

1.3 LAIMĖS IR GEROVĖS SĄRYŠIS

Mokslininkas Diener teigė, kad gerovė (laimė) priklauso nuo trijų pagrindinių principų:

1. Priklauso nuo individualios patirties
2. Apjungia pozityvius ir negatyvius faktorius
3. Pajamų

Gerovė dažnai traktuojama kaip viena iš daugelio saviraiškos instrumentų. Nors šie matavimai skiriasi formuluote ir formatu, tačiau turi pagrįstumą. Šie matavimai yra panaudojami tyrinėjimo praktikoje, nors kai kurie apima laimę ir pinigus, o kiti tik gyvenimo pasitenkinimą. Iki šiol yra keturios skirtingos teorijos, kurios nagrinėjo santykį tarp pajamų ir laimės: poreikių įgyvendinimo, socialinio palyginimo, adaptacijos, tikslų ir trūkumų teorijos.

Poreikių įgyvendinimo teorija. Ši teorija pagrįsta žmogaus poreikių hierarchija, dėstoma, kad fizinės ir saugumo problemos turi būti sutiktos prieš meilės troškimus, pagarbą, turi save pažinti. Taigi, pajamos turi užtikrinti gerovę, iki tol, kai tai įgalina žmones įvykdyti jų įgimus biologinius, socialinius ir vystymosi reikalavimus. Santykis tarp pajamų ir laimės yra nustatytas taip, kad būtų kreivinis gamtoje, progresuojančioje nuo minimalaus slenksčio, kuriame pagrindiniai poreikiai yra sutinkami, per saikingus pajamų lygmenis. Tokia auganti nauda poreikio pasitenkinime galbūt mažėja nepaprastai aukštuose turto lygmenyse (t.y., lubų padarinys). Įvertinti tiesioginį santykį tarp turto ir gerovės, poreikio tyrėjai paprastai matuoja turtą išreikšdami

absoliučiomis pajamomis. Nacionalinės pajamos yra gaunamos imant bendrą nacionalinį produktą, bendrąjį vidaus produktą, perkamosios galios paritetą.

Šios teorijos problema yra tokia, kad pajamos gali keistis metai iš metų, ji neaprupina teisingo respondentų finansinio saugumo apskaičiavimo.

Socialinė Palyginimo Teorija. Ši teorija nusako, kad žmonės yra patenkinti, kai jų situacija yra lyginama su panašia socialine grupe, taip reliatyvios, o ne absoliučios pajamos numato laimę. Palyginimai gali būti padaryti su: panašūs/nepanašūs, beasmeniai atlikimo standartai, ar net socialiai konstruotos alternatyvos. Jie gali būti kylantys į viršų ar einantys žemyn, ir gali aptarnauti įvairias motyvacines funkcijas. Vienas iš šios teorijos sunkumų - Maksimalaus turto lygmens padidėjimas turi sumažinti asmens gerovę, tuo tarpu pajamų padidėjimas iškrypsta, turi padidinti reliatyvią laimę. Priešingai, didėjimas iškrypsta, bus žemesnių bendrų laimės lygmenų priežastis, kadangi atskira nauda yra mažesni, negu nuostoliai grupės vidurkyje. Socialiniai palyginimo teoretikai matuoja pajamų skirtumus tarp temų ir jų grupių. Atskiro lygmens palyginimai buvo padalyti į amžiaus pašalpų pajamas ar į vietinių bendruomenių pajamas. Nacionalinės priemonės buvo palygintos su gretimų šalių.

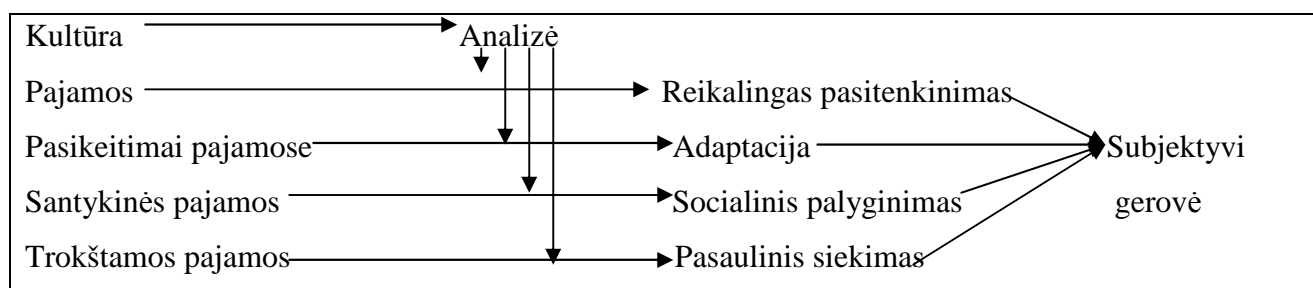
Adaptacijos Teorija. "Prisitaikymo" hipotezė yra pagrįsta prielaida, kad žmonės smarkiai reaguoja į gyvenimo aplinkybių pasikeitimus, bet skubiai yra pratinami patirti nulinę gryną naudą. Tokiu būdu, žmonės yra linkę parodyti trumpus liūdesio ar džiaugsmo sprogius, taip lyg atsakant į pagrindinius gyvenimo įvykius, tokius kaip loterijos laimėjimas. Per ilgą laiką, žmonių adaptacijos lygmenys prisitaiko prie jų gyvenimo aplinkybių. Nuolatinė laimė nėra tikrai nepagaunamas, bet galų gale nepasiekiamas tikslas. Adaptacijos teoretikai numato, kad pakeitimas atskirų ir nacionalinių pajamų lygmenų bus stipresni gerovės pranašautojai negu absoliutus turtas. Atrodo, gebėjimas aptikti santykius tarp pajamų pakeitimo ir gerovės priklauso nuo laiko intervalo tinkamumo. Moksliniai tyrimai įrodė, kad pajamų nuostoliai turi stipresnę padarinį negu pajamų nauda, ir kad pakeitimo norma gali sumažinti patirtos laimės laipsnį.

Tikslo, laiko teorija. Šis teorija teigia, kad laimė baigiasi tada, kai asmenys pateisina savo pajamomis pagrįstus lūkesčius (t.y., supraštas tarpas tarp to, ką asmuo turi dabar ir ar turėjo anksčiau ar tikisi turėti ateityje). Progresas tikslų pasiekimo kryptimi turi padidinti pasitenkinimą, tuo metu, kai progreso trūkumas sumažina pasitenkinimą. Nors artimai sietas su palyginimo teorija, tikslo metodas yra unikalus tame, palyginimas yra viduje priešingas išoriškai pagrįstam. (Marne Arthaud and Janet Near, 2004).

Laimės ir pajamų sąsaja

Teorija	Pajamų matavimai tipai	Pavyzdžiai	
		Šalies viduje	Šalies išorėje
Poreikių įgyvendinimo teorija	Absoliučios pajamos	Asmeninės ar namų pajamos	bendras vidaus produktas / bendras nacionalinis produktas
Socialinio palyginimo teorija	Reliatyvios pajamos	Vietinis pajamų dalijimas (max, min) Pašalpų pajamos	Nacionalinės pajamos dalijamos kaimyninėms šalims. Bendras vidaus produktas / bendras nacionalinis produktas. Pajamų nelygybė.
Adaptacijos teorija	Pajamų pokytis	Pasikeitimai asmeninių/ šeimos pajamų. Pasikeitimai laike.	Pokyčiai bendro vidaus produkto/ bendro nacionalinio produkto. Pokyčiai laike.
Tikslų ar trūkumų teorija	Suprastos pajamos	Finansinis / materialus pasitenkinimas	Bendras finansinis / materialus pasitenkinimas

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Marne Arthaud and Janet Near, 2004, p.514.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Marne Arthaud and Janet Near, 2004, p.539.

2pav. Laimė ir pajamų santykis

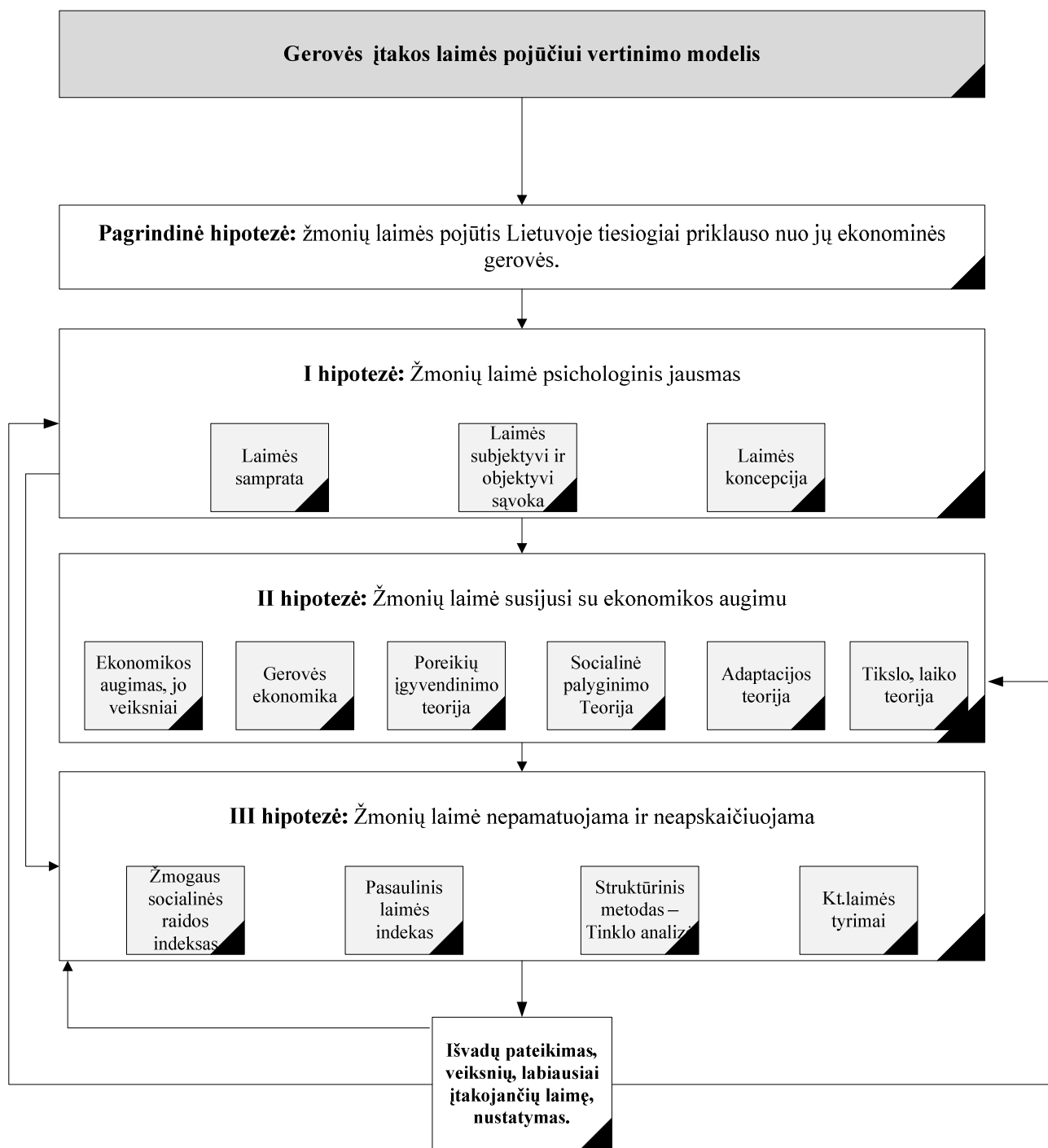
Penki veiksniai įtakojantys žmonių laimę: Laimės faktoriai (kas žmones daro laimingais):

1. Asmeniniai faktoriai (išsilavinimas, savigarba)
2. Socialiniai – demografiniai faktoriai (amžius, lytis, vedybinė padėtis, optimizmas)
3. Ekonominiai faktoriai (Individualios ir bendros pajamos, nedarbas, infliacija)
4. Konteksto, situacijos faktoriai (Darbos sąlygos, stresas darbe, asmeniniai santykiai su darbo kolegomis, draugais, svarbiausi santykiai su sutuoktiniu, gyvenimo sąlygos, sveikata)
5. Visuomeniniai faktoriai (Politinės teisės)

(Bruno S. Frey, Alois Stutzer, 2002, p.10)

1.4 TEORINIS GEROVĖS ĮTAKOS LAIMĖS POJŪČIUI VERTINIMO MODELIS

Siekiant apibendrinti teorinę dalį ir nusimatyti tyrimo veiksmus 3 paveiksle pateikiamas teorinis gerovės įtakos laimės pojūčiui vertinimo modelis. Pagrindinė iškelta hipotezė „Žmonių laimė pojūtis Lietuvoje tiesiogiai priklauso nuo jų ekonominės gerovės“ yra išskaidyta dar į kelias, kurios pateikiamos 3 pav.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

3 Pav. Gerovės įtakos laimės pojūčiui vertinimo modelis

I hipotezė: „Žmonių laimė psichologinis jausmas“, šiai hipotezei patvirtinti / paneigti buvo atlikta mokslinė literatūros analizė, kuri pateikiama nurodytuose skyriuose. „Laimės samprata“ – šiame skyriuje buvo apibrėžiama laimės sąvoka, pateikiami mokslininkų teiginiai, pasisakymai apie laimę. „Laimės subjektyvi ir objektyvi samprata“, šiame skyriuje laimė analizuojama per subjektyvią ir objektyvią prizmę, bei pateikiama laimės koncepcija.

II hipotezei „Žmonių laimė susijusi su ekonomikos augimu“ patvirtinti / paneigti buvo atlikta analizė, kuri pateikiama nurodytuose skyreliuose. Analizė buvo pradėta siekiant išsiaiškinti kas yra ekonomikos augimas, kokiais pagrindiniais rodikliais vertinama šalies ekonominė situacija, apibrėžti pagrindiniai veiksniai, visa analizė pateikiama skyriuje „Ekonomikos augimas, jo veiksniai“. Skyrelyje „Gerovės ekonomika“ aiškinamasi kas tai yra gerovės ekonomika, ką ji apibrėžia, kokie kriterijai yra naudojami. Toliau pateikiamos keturios skirtingos teorijos, kurios nagrinėja santykį tarp pajamų ir laimės, tai: poreikių įgyvendinimo, socialinio palyginimo, adaptacijos, tikslų ir trūkumų teorijos.

III hipotezei „Žmonių laimė nepamatuojama ir neapskaičiuojama“ patvirtinti / paneigti buvo atliekami metodologiniai laimės ir gerovės sąryšio tyrimai. Siekiant įrodyti, kad laimė yra apskaičiuojama yra pateikiamas žmonių socialinės raidos indeksas, pasaulinis laimės indeksas, tinklo analizė bei kiti laimės tyrimai. Žmonių socialinės raidos indeksas padeda nustatyti socialines pragyvenimo sąlygas valstybėje, pateikiami kriterijai, kaip jis yra matuojamas ir nuo ko priklauso. Kitas rodiklis, kurio dėka yra matuojama žmonių laimė, - pasaulinis laimės indeksas. Pateikiama formulė kaip jis yra apskaičiuojamas ir kas jį įtakoja, nuo ko jis priklauso. Struktūrinis metodas – Tinklo analizė, tai metodas, naudojamas siekiant išsiaiškinti kokie pagrindiniai veiksniai įtakoja laimę ir kaip jie tarpusavyje yra susieti. Be šių indeksų ir kriterijų yra pateikiami ir įvairūs laimės tyrimai, kurie buvo atlikti siekiant išsiaiškinti nuo ko priklauso laimė bei kas ją įtakoja.

Apibendrinimas ir veiksniai, kurie labiausiai įtakoja žmonių laimę, pateikiami trečioje dalyje - tyrimo rezultatų analizėje. Tyrimo metu buvo atlikta gyventojų apklausa, kurios metu buvo siekiama iš pateiktų kriterijų išsiaiškinti kas labiausiai įtakoja laimę. Tyrimo rezultatai ir detalesnė analizė pateikiama trečioje darbo dalyje.

2. METODOLOGINIAI LAIMĖS IR GEROVĖS SĄRYŠIO TYRIMAI

2.1 ŽMOGAUS SOCIALINĖS RAIDOS INDEKSAS (HDI)

Žmogaus socialinės raidos indeksas (ang. Human Development Index, HDI) - bendras indeksas, kuriuo matuojama visų pasaulio valstybių gyventojų vidutinė gyvenimo trukmė, raštingumo lygis, švietimo lygis ir pragyvenimo lygis. Šis indeksas leidžia nustatyti socialines pragyvenimo sąlygas valstybėje. Pagal šį indeksą sprendžiama apie socialinį žmogaus pragyvenimo lygį valstybėje. Indeksas naudojamas nustatyti ar valstybė yra išsivysčiusi ir matuoti ekonominės politikos įtaka gyvenimo kokybei. Indeksą 1990 sukūrė Nobelio premijos lauretas indas Amartya Sen ir pakistaniecis Mahbub ul Haq padedant anglams Gustav Ranis bei Meghnad Desai. Nuo sukūrimo indeksas naudojamas Jungtinių Tautų vystymo programoje pateikiant kasmetinę ataskaitą apie Žmogaus socialinę raidą pasaulio valstybėse. Nors ir pats kūrėjas Amartya Sen kritikavo indeksą kaip pernelyg griežtą matavimą. Tačiau HDI yra naudingesnis nei anksčiau naudotas BVP tenkantis vienam žmogui. HDI padėjo pamatus kitiems detalesniems tyrimams Žmogaus socialinės raidos ataskaitoje.

Žmogaus socialinės raidos indeksas yra svarbiausias rodiklis, leidžiantis palyginti šalis pagal jų pasiektą gerovės lygį. Kiekvienas metais „Žmogaus socialinės plėtros ataskaitoje“ pateikiamas 170 šalių Žmogaus socialinės raidos indeksas.

Žmogaus socialinės raidos indeksas matuoja tris pagrindinius valstybės gyventojų sociologinius parametrus:

- Gyvenimo trukmė, ilgas ir sveikas gyvenimas
- Žinias: raštingumo lygį, kuris sudaro 2/3 svorio, aukštojo ir aukštesniojo išsimokslinimo lygį, kuris sudaro 1/3;
- Gyvenimo lygį, matuojama BVP, tenkančiu vienam žmogui.

Kiekvienais metais paskelbiamas atskaita, kurioje įvertinamos visos JT narės.

Alternatyvus indeksas - Žmogaus skurdo indeksas, kurio tikslas išmatuoti skurdą valstybėse. Prieš apskaičiuojant ŽSRI, turi būti nustatomas kiekvieno minėtojo komponento rodiklis. Tuomet yra apskaičiuojamas ŽSRI, kuris yra paprastasis trijų komponentų rodiklių vidurkis.

Indeksas, tarkim x , gali svyruoti intervale nuo 0 iki 1. Indeksui apskaičiuoti naudojama formulė:

- x -indeksas = $(x - \min(x)) / (\max(x) - \min(x))$

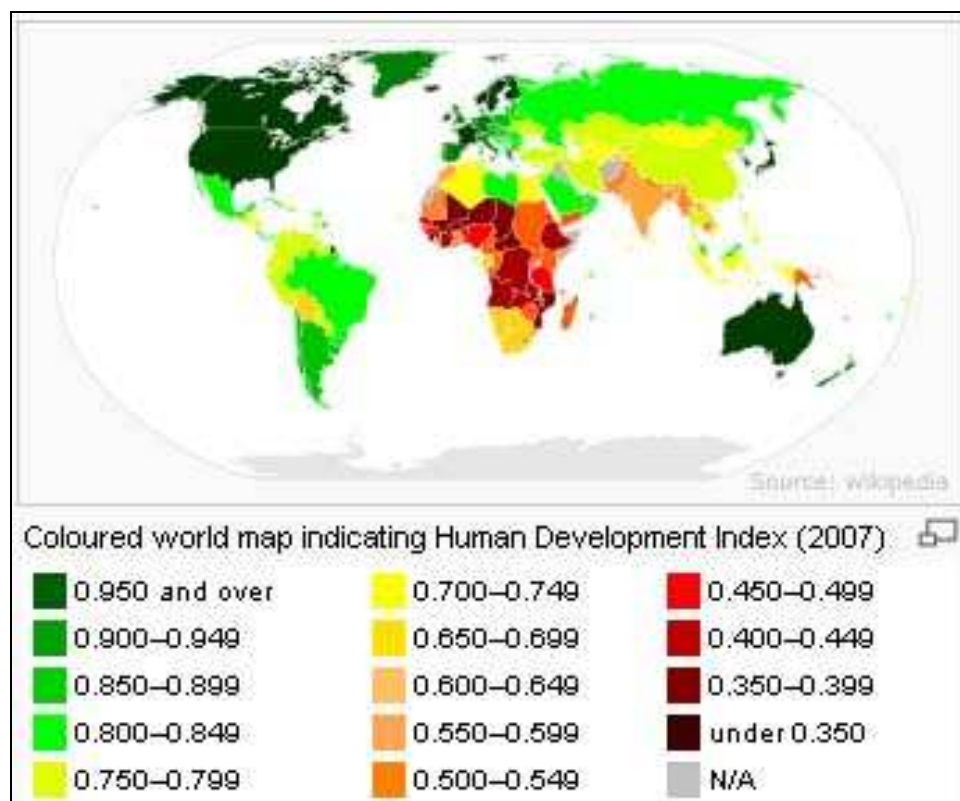
kur $\min(x)$ ir $\max(x)$ yra žemiausios ir aukščiausios x kintamojo reikšmės.

Skaičiuojant žmogaus socialinės raidos indeksą (HDI) nustatomi trys parametrai:

- ✓ Gyvenimo trukmės indeksas (GTI) = $(GT - 25) / (85 - 25)$
- ✓ Švietimo indeksas (ŠI) = $2/3 \times RI + 1/3 \times IP$
 - Raštingumo indeksas (RI) = $(RP - 0) / (100 - 0)$
 - Aukštojo ir aukštesniojo išsimokslinimo procentas (IP) = $(STP - 0) / (100 - 0)$
- ✓ BVP indeksas (BVPI) = $(\log(BVP) - \log(100)) / (\log(40000) - \log(100))$

GT: Gyvenimo trukmė; RP: Raštingumo procentas; SIP: Sudėtas aukštojo ir aukštesniojo išsimokslinimo procentas; BVP: BVP vienam žmogui JAV dol. [12]

4 pav. pateiktas pasaulio žemėlapis, kuris atspindi žmogaus socialinės raidą, paskaičiuotą remiantis žmogaus socialinės raidos indekso skaičiavimais. Kaip matyti iš žemėlapiu, Europa patenka į aukštą vidutinį lygį, Afrikos žemynas pasiskirsto į žemą, Azijos žemyne vyrauja vidutinis žmogaus socialinės raidos lygis.

Šaltinis: Wikipedia (2008) Human Development Index, (HDI) [Interaktyvus].

4 pav. Žmogaus socialinės raidos pasiskirstymas

2007 / 2008 Žmogaus socialinės raidos indekso žemėlapis. Tamsiai žalia spalva žymimos aukščiausių indeksą turinčios valstybės, tamsiai raudona - žemiausią.

Pagal tokius kriterijus sureitinguotos 175 valstybės – JTO narės ir Honkongas (ypatingas Kinijos administracinis rajonas). Sudarytame reitinge trūksta dar 17 valstybių – jos neįtrauktos vien

dėl statistinių duomenų trūkumo. Į pirmąjį valstybių dešimtuką, atspindintį didžiausią žmogiškojo potencialo raidą, pateko:

2 lentelė

Žmogaus socialinės raida, valstybių pasiskirstymas

Vieta reitinge	Valstybė
1	Islandija
2	Norvegija
3	Australija
4	Kanada
5	Airija
6	Švedija
7	Šveicarija
8	Japonija
9	Olandija
10	Prancūzija

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis Wikipedia (2008) Human Development Index, (HDI) [Interaktyvus].

JAV į pirmąjį dešimtuką nepateko – ji užėmė 12 poziciją.

Buvusios komunistinio bloko valstybės išsidėstė tokiu eiliškumu:

2 lentelės tęsinys

Žmogaus socialinės raidos, Lietuvos kaimyninių šalių pasiskirstymas

Vieta reitinge	Valstybė
43	Lietuva
44	Estija
45	Latvija
64	Baltarusija
67	Rusija

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis Wikipedia (2008) Human Development Index, (HDI) [Interaktyvus].

2.2. PASAULINIS LAIMĖS INDEKSAS (HPI)

Pasaulinis Laimės Indeksas (HPI) yra naujas rodiklis, kuris rodo, kad žmonių laimė nebūtinai turi brangiai atsieiti Žemei. Jis atskleidžia, kad žmonės gali gyventi ilgai ir laimingai, neišnaudodami daugiau išteklių, negu jų yra planetoje .

Matuojant šį reitingą, pirmą kartą derinama ekologinė šalies situacija ir žmonių gerovė, kurios kartu lemia žmonių gyvenimo trukmę ir laimės pojūtį. Indeksas neatskleidžia laimingiausios šalies pasaulyje. Tai rodo reliatyvų efektyvumą, su kuriuo tautos paverčia planetos gamtos turtus į ilgus ir laimingus gyvenimus jų gyventojams.

Šalys, kurios yra indekso viršūnėje nėra laimingiausios pasaulyje, tačiau šalys, kurios pasiekia gerų rezultatų parodo, kad yra pasiekiami ilgi ir laimingi gyvenimai nepereikvojant planetos išteklių. HPI rodo, kad visame pasaulyje, aukštas išteklių vartojimo lygis nesuteikia aukšto gyvenimo pasitenkinimo lygio, tai įrodo, kad aukštas žmonių gerovės lygis gali būti pasiektas ir be besaikio žemės išteklių vartojimo. Tai parodo, kad yra skirtingi keliai pasiekti žmonių gerovei (pasitenkinimui).

Žmonių gerovės ir poveikio aplinkai rodiklis vertina šalis ne vien pagal nacionalinių pajamų ar bendrojo vidaus produkto veiksnį. Taigi šis reitingas pateikia tikslesnį tautų padėties vaizdą pagal tai, ar jos gyvena žemės išteklius, ir pagal tai, ar jose žmonės gyvena ilgai ir laimingai.

Žmonių gerovės rodiklis („Happy Planet Index“) remiasi ekonomikos teorijos pagrindų pagrindais – lygina ekonomikos įeigas, tai yra išteklius, kuriuos sunaudoja ekonomika, ir išeigas, tai yra žmonių gyvenimo trukmę ir kokybę. Reitingas sudaromas remiantis trimis pagrindiniais rodikliais – kiek išteklių sunaudoja šalis, kokia vidutinė jos žmonių gyvenimo trukmė ir kiek jos gyventojai yra patenkinti gyvenimu.

Žmonių gerovės rodiklis (ŽGR) apskaičiuojamas naudojantis šia formule, kuri įtraukia tris atskirus indikatorius: ekologinį pėdsaką, gyvenimo pasitenkinimą ir laukiamą gyvenimo trukmę

$$\text{ŽGR (HPI)} = \frac{\text{Gyvenimo pasitenkinimas} \times \text{Laukiama gyvenimo trukmė}}{\text{Ekologinis Pėdsakas (Išteklių sunaudojimas)}}$$

Vakarų pasaulyje, ekonomika yra mūsų daugumos svarstomų problemų apmąstymo pagrindas. Kai yra kalbama apie vystymąsi ar išsivystymą, mes tipiškai galvojama apie dalijimą ir pinigų srautą. Nacionalinis progresas yra taip pat dažniausiai išmatuotas išreiškiant bendrasis vidaus produktu. Apibrėžtas kaip visa šalies metinės prekių ir paslaugų produkcijos vertė. Bendrasis vidaus produktas yra standartinis matas ekonominės veiklos ir pagrindinis indikatorius vyriausybės politikai daugumoje šalių.

Bendrasis vidaus produktas nebuvo niekada numatytas, kad funkcionuotų kaip indikatorius žmonių gerovei. Ekonomistas Simon Kuznets, pagrindinis žmogus vystant bendrąjį vidaus

produktą, 1934 pabrėžė Jungtinių Amerikos Valstijų Kongresui, jog “Apie šalių gerovę vargu ar galima padaryti išvadas iš nacionalinių pajamų matavimų.”, nors visai neseniai dar buvo manoma, kad tai patikimas rodiklis gyvenimo kokybei matuoti.

Taip manoma buvo todėl, kad - bendrasis vidaus produkto vystymasis leidžia suprasti ekonominę veiklą, kuri savo ruožtu teigia, jog žmonės leisdami pinigus gerina savo gyvenimo kokybę. Tačiau, bendrasis vidaus produktas yra blogas rodiklis norint matuoti gyvenimo gerovę.

Manoma, kad pajamos yra labai susijusios su žmonių gerove, teigiama jog pakilus ekonomikai, žmonių gerovė turėtų taip pat kilti, tačiau tai nėra visiška tiesa. Neabejotinai, santykis egzistuoja tarp pajamų ir žmonių gerovės.

Šalis, kuri turi aukštą procentą varganai gyvenančių žmonių, mažą labai gerai gyvenančių ir aukštą eksporto lygį, jos bendras vidaus produktas gali būti toks pat kaip šalies, kurios ekonomika auga, o šalyje yra vidutinis pajamų pasiskirstymas. Stichinės nelaimės - uraganai, potvyniai yra linkę pakelti bendrąjį vidaus produktą, todėl, kad didžiuliai viešų pinigų kiekiai yra tipiškai leidžiami išplaukiančio pakenkimo sušvelninime, tačiau žmonių laimė dėl nelaimių sumažėja.

Šalims, kurios turi žemą indeksą ir nori pagerinti jį siūlomos tokios rekomendacijos tokie veiksmai:

1. Išnaikinti skurdą ir alkį. Materialaus turto išsivysčiusiose šalyse didėjimas nepriveda prie didesnės laimės, o skurdas metodiškai sumažina žmonių galimybes susikurti gerus gyvenimus sau ir savo šeimoms. Reikia perprojektuoti globalines sistemas, kad teisingiau būtų paskirstyti daiktai, pavyzdžiui: pajamos, kad galėtų įsigyti maisto.
2. Pagerinkite sveikatos priežiūrą. Aukšta laukiama gyvenimo trukmė šalyje atspindi gerą sveikatos priežiūrą ir gyvenimo sąlygas, ir turi teigiamą santykį į žmonių gerovę. Pasauliniu mastu mes turime pagerinti vandens valymo kokybę, sustabdyti augimą tokių ligų kaip ŽIV/AIDS ir maliarija, sumažinti vaikų ir motinų mirtingumą. Pasaulinė sveikatos organizacija teigia, norint suteikti gerą sveikatos priežiūrą kiekvienam žmogui pasaulyje reikia skirti kiekvienam asmeniui po 43\$ per metus.
3. Palengvinti skolą. Daug besivystančių šalių turi finansinių skolų, kurios pareiškia per pagrindinio gyvenimo lygio aprūpinimą. Skola turi būti pagrįsta pajamomis, kurias kaip tikimasi vyriausybė pakels, nedidindama skurdo ir nekeldama pavojaus išsivystymui.
4. Vertės permainos. Vertės sistemos, kurios pabrėžia individualizmą ir materialų vartojimą yra žalingos gerovei, tuo tarpu tos, kurios skatina socialinę sąveiką yra teigiamos. Vyriausybė turi aprūpinti bendruomenės iniciatyvoms, sportinėms komandoms, menų projektais ir taip toliau, veikdama, kad varžytų materialisto verčių išsivystymą.
5. Palaikyti reikšmingus gyvenimus. Vyriausybės turi pripažinti asmenų įnašą į ekonominį, socialinį, kultūrinį gyvenimą ir vertinti veiklą. Darbdaviai turi būti padrašinti savo tarnautojus

dirbti lanksčiai, leisdami jiems išvystyti pilnus gyvenimus už darbovietės ribų ir turėti laiko imtis savanoriško darbo.

6. Įgalinti žmones ir skatinkite gerą valdymą. Efektyvaus valdymo visos šalies mastu ir tarptautiniu mastu, apimdamas taikius sprendimus konfliktų metu ir sisteminės korupcijos pašalinimą, yra svarbus mums visiems pasiekiantiems didesnę gerai esantis ateityje.
7. Identifikuoti aplinkos ribas ir suprojektuoti ekonominę politiką, kad dirbtumėme jų viduje.
8. Projekto sistemos atsinaujinančiam vartojimui ir gamybai. Turime pakeisti aplinkos išteklių praradimą, išsaugoti mūsų ekosistemą ir sujungti stabilaus vystymo metodą globalinėje bendruomenėje. Ekologinis apmokestinimas gali būti panaudotas, kad priverstų prekių kainą apimti jų pilną aplinkos kainą.
9. Darbas turi spręsti klimato pasikeitimą. Turtingos šalys turi sutikti ir viršyti savo tikslus tam, kad sumažintų šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos kompleksą.

Laimingosios planetos rodiklis (angl. Happy Planet Index), atskleidžia, kad ekonomiškai išsivysčiusių valstybių gyventojai toli gražu ne patys laimingiausi. Aukščiausios vietos reitinge atiteko Vidurio Amerikos regiono šalims. Regione derinama nebloga gyvenimo trukmė (vidutiniškai 70 m.) ir aukštas pasitenkinimo gyvenimu lygis, o ekologinis tų šalių „pėdsakas“ yra mažesnis, nei joms tenkanti pasaulinių išteklių dalis.

Pirma vieta reitinge atiteko Vanuatu salai Ramiajame vandenyne. Salose esančios valstybės apskritai pasirodė gerai, gal dėl to, kad nuo senovės jautė išteklių ribotumą ir išmoko iš mažai gauti daug, po šios valstybės eina Kolumbija ir Kosta Rika. O štai Didžiojo aštuoneto valstybės geromis pozicijomis sąrašė pasigirti negali: Italija užima 66 vietą, Vokietija – 81, Japonija – 95, Prancūzija – 129, Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) – 150, Rusija – tik 172 vietą. Lietuva, pasirodo, yra laimingesnė nei JAV ir šiame reitinge užima 149 poziciją iš 178 valstybių. Gerovė nedaug priklauso nuo vartojimo. Pavyzdžiui, Estija, kur vartojimo lygis aukštas, nėra laiminga šalis – jos rezultatas vienas prasčiausių Europoje. O štai Dominikos Respublika, kur gerovė tikrai aukšto lygio, pasižymi mažesniu nei vidutiniu vartojimo lygiu.

Pasitenkinimas gyvenimu įvairiose šalyse labai skiriasi. Žmonių buvo prašoma įvertinti savo pasitenkinimą gyvenimu pažymiais nuo 1 iki 10. Beveik 30 proc. zimbabviečių sau parašė vieneta, o mažiau nei 6 proc. savo pasitenkinimą gyvenimu įvertino dešimtuku. Tuo metu Danijoje priešingai – beveik 30 proc. respondentų gyvenimu yra patenkinti 100 proc., o vieneta sau parašė mažiau nei 1 proc. danų. Labai skiriasi ir gyvenimo trukmė. Pavyzdžiui, Japonijoje gimę kūdikiai gali tikėtis nugyventi vidutiniškai 82 m., o Svazilande – vos 32 m. Apskritai mes išnaudojame daugiau Žemės išteklių, nei planeta turi pajėgumų. Suvartodami 22 proc. daugiau, nei gali leisti mūsų ekosistemos, mes kertame šaką, ant kurios sėdime ir ant kurios dar turėtų sėdėti ateities kartos. Ilgai ir laimingai galima gyventi darant daug mažesnę poveikį aplinkai. Pavyzdžiui, JAV ir

Vokietijos gyventojų pasitenkinimas gyvenimu yra daugmaž vienodas, panaši ir gyvenimo trukmė. Vis dėlto vokiečių neigiamas poveikis aplinkai yra maždaug perpus mažesnis nei amerikiečių. Vadinasi, vokiečiai dukart efektyviau konvertuoja planetos išteklius į laimingus ir ilgus gyvenimus.

Kaip ir visos Europos šalys, Lietuva antrajame reitinge pasirodė silpnai ir iš 178 valstybių užima 149 poziciją. Mūsų šalis šiame savotiškame reitinge lygiai vienu laipteliu lenkia JAV. Iš kaimynių geriau už mus pasirodo tik Lenkija – jai atiteko 114 vieta. Latvija užima 160, Baltarusija – 165, Estija – 173, Ukraina – 174 vietą. (V.Vileita, 2007)

3 lentelėje pateikiama 4paveikslėlio spalvų paaiškinimas. Kaip matome iš lentelės aukščiausias indeksas yra šalių, kurios žemėlapyje nurodytos žalia spalva.

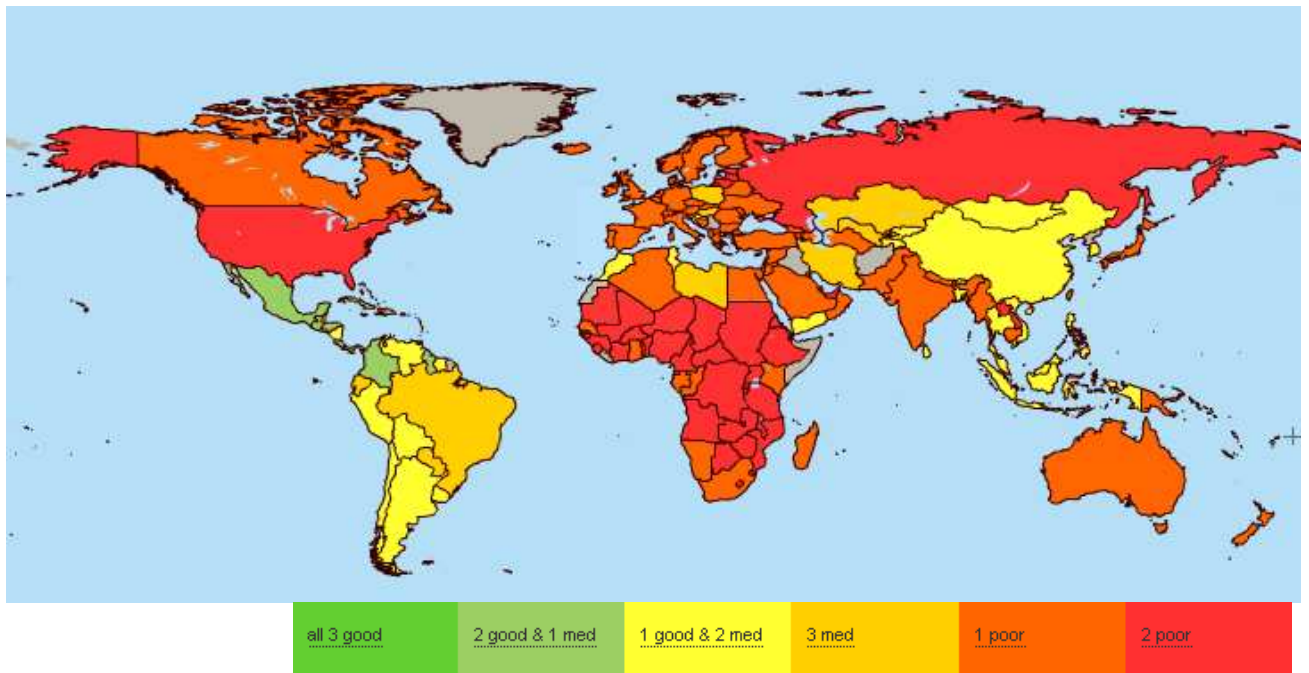
3 lentelė

Spalvų komponentai

	Tamsiai raudona	Raudona	Geltona	Žalia
Gyvenimo pasitenkinimas		<5.5 (nepasitenkinimas)	5.5 – 6.7 (vidutiniškai)	6.7> (patenkintas)
Laukiama gyvenimo trukmė		< 60 (prastai)	60 – 75 (vidutiniškai)	75 > (gerai)
Išteklių sunaudojimas	>5 Žemyne	>2 žemynuose	1-2 žemynuose	<1 žemyne

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis Happy planet index (2008) [interaktyvus].

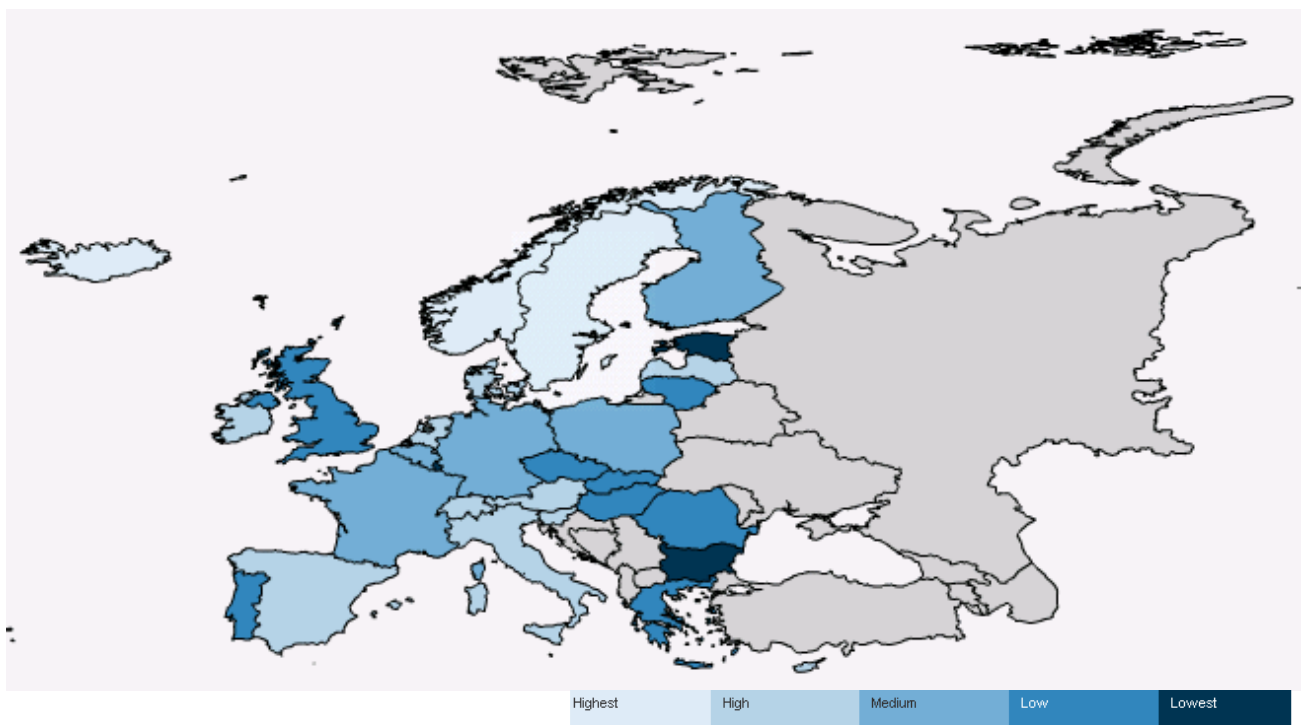
5 paveikslėlyje yra pateiktas pasaulinio laimės indekso pasiskirstymas tarp valstybių. Kiekvienai šaliai yra nurodoma spalva atitinkamai pagal apskaičiuotą laimės indeksą. Kaip matoma iš žemėlapių aukščiausią indeksą turi Vanuatu HPI=68.2; Kolumbija HPI= 67.2; Kosta Rika HPI=66.0;

Šaltinis: Happy planet index (2008) [interaktyvus].

5 pav. Pasaulinis laimės indekso pasiskirstymas

6 paveiksle yra pateiktas Europos pasiskirstymas, kaip matome iš 3 Baltijos valstybių žemiausias indeksas yra Estijoje, paskui Lietuvoje, o Latvija turi aukščiausią indeksą pagal atliktą tyrimą 2008m., nors dabar esant sudėtingai situacijai Latvijoje galbūt šio indekso pasiskirstymas būtų kiek kitoks.

Šaltinis: Happy planet index (2008) [interaktyvus].

6 pav. Europos laimės indekso pasiskirstymas

2.3 LAIMĖS TYRIMAI

2.3.1. Roterdamo universiteto laimės tyrimas

Norint identifikuoti socialinius lemiamus laimės veiksnius ir įvertinti ekonomikos vystymosi, valstybinės gerovės ir politinės laisvės poveikį yra atliekami įvairūs laimės tyrimai. Taip pat šie tyrimai vykdomi stebėti tendencijai, norint išsiaiškinti ar ekonomikos vystymasis daro mus laimingesnius.

Roterdamo Erasmus universiteto profesorė Ruut Veenhoven (Rut Venhoven) atliko tyrimą, kuris vertino žmonių laimės dydį, buvo ieškoma didžiausios laimės, todėl susitelkiama ties laimės lygiu šalyse. Šis lygis yra nustatomas naudojant statistines priemones, vedami vidurkiai rezultatams gauti. Šiame tyrime yra žiūrima į statistinę informaciją, kuri yra naudojama tam, kad padėtų nustatyti laimės nelygybę šalyse ir tiria jų privalumus sisteminiame būde.

Tyrimo metu tiriamieji turėjo atsakyti į paprastą klausimą: "Ar esate patenkintas savo gyvenimu"? Atsakymą reikėjo pateikti dešimties balų sistemoje. R.Veenhoven, vadovaujanti Pasaulinei laimės duomenų bazei, surinko 95 šalių duomenis.

Pasirodo, jog patys laimingiausi Žemėje yra Danijos gyventojai, savo gyvenimą vertinantys vidutiniškai 8,2 laimės balo. Mažiausiai laimingi - tanzaniečiai, pasitenkinimą gyvenimu išreiškę tik vidutiniškai 3,2 balo. Tuo tarpu Jungtinės Valstijos yra 17-oje vietoje, o Rusija - 84-oje.

Laimingosios šalys yra demokratinės, puikiai valdomos, jų ekonomika turtinga ir konkurencinga. Nepriklausomai nuo santvarkos, tokiose šalyse valdininkai atviri, atsakingi ir nekorumpuoti. Be to, šalyse vyrauja lyčių lygybė ir tolerancija. Visa tai leidžia žmonėms kurti tokį gyvenimą, koks jiems labiausiai priimtinas. (R. Veenhoven)

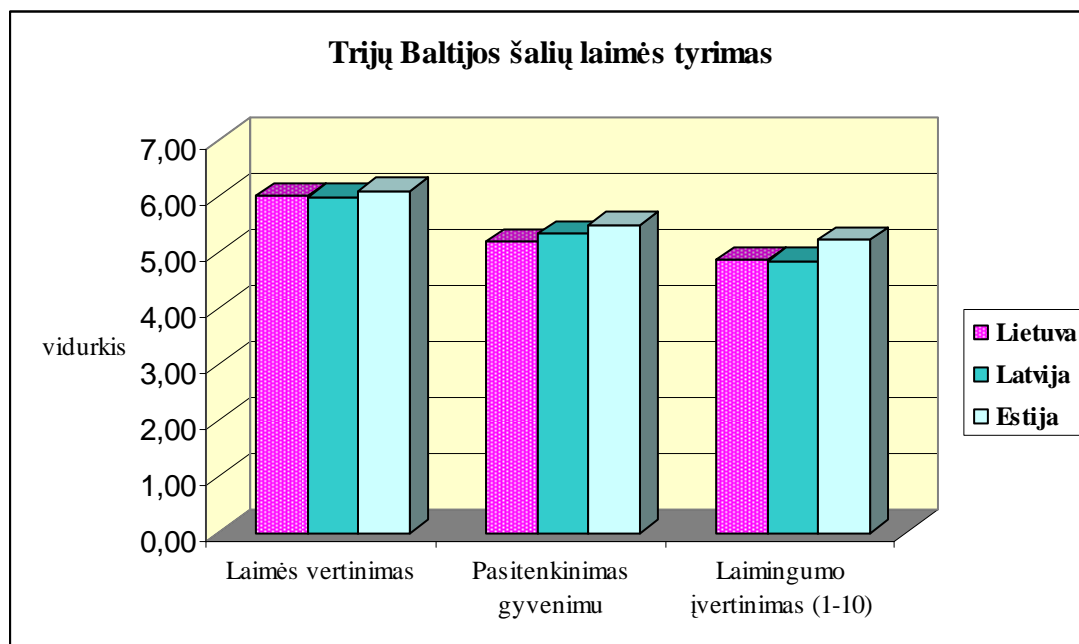
4 lentelėje yra pateikiami bendri duomenys iš atlikto tyrimo Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

Lietuvos, Latvijos ir Estijos laimės tyrimas

	Tyrimo metai	Atsakymo pasirinkimo galimybė. (žemiausias-silpniausias).	Rangavimas pagal pateiktą klausimą (vidurkis).	Rangavimas dešimtbalėje skalėje (0-10); (Vidurkis).
Ar esate laimingas imant visus aspektus?				
	1990	1-4	2.53	5.53
	1996	1-4	2.56	5.63
	1999	1-4	2.78	6.4
	2003	1-4	2.83	6.46
Vidurkis	Lietuvoje		2.67	6
	Latvijoje		2.67	5.98
	Estijoje		2.7	6.08
Kaip labai esate patenkintas savo gyvenimu? (1- nepatenkintas...4- labai patenkintas)				
	2001	1-4	2.29	4.59
	2002	1-4	2.46	5.07
	2003	1-4	2.52	5.22
	2004	1-4	2.55	5.29
	2005	1-4	2.59	5.38
	2006	1-4	2.62	5.47
Vidurkis	Lietuvoje		2.51	5.17
	Latvijoje		2.56	5.31
	Estijoje		2.62	5.48
Įvertinti savo laimę dešimtbalėje sistemoje. 1-nelaimingas...10 – labai laimingas				
	1990	1-10	6.01	5.57
	1996	1-10	4.98	4.42
	1999	1-10	5.09	4.54
	2003	1-10	5.41	4.9
Vidurkis	Lietuvoje		5.37	4.86
	Latvijoje		5.35	4.84
	Estijoje		5.69	5.21

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis World database of happiness (2008) Happiness in nations [interaktyvus].

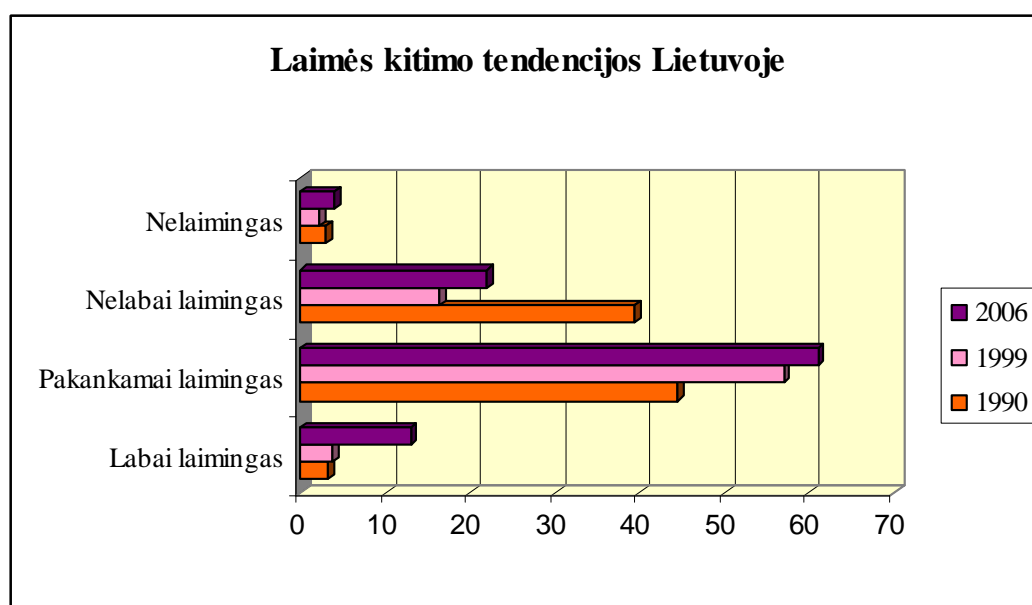
Pateiktame grafike matyti, kad pagal atliktą tyrimą didžiausias laimės indeksas yra Estijoje. Nors atotrūkis yra nedidelis. Galima daryti išvadą, kad žmonės gyvenantys netoliese, yra panašūs savo psichologinėmis savybėmis, gyvenimo gerove, t.y. ir jų laimės suvokimas yra panašus.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis World database of happiness (2008) Happiness in nations [interaktyvus].

7 pav. Laimės tyrimo palyginimas Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje.

8 paveiksle yra pateikti duomenys iš laimės tyrimo atlikto Lietuvoje skirtingais metais. Reikėjo pasirinkti vieną iš galimų variantų: Nelaimingas, nelabai laimingas, pakankamai laimingas ir labai laimingas. Iš viso buvo apklausti 96 žmonės. Iš paveikslėlio matyti 2006m. Daugiausia pasisakė kaip esą labai laimingi ir pakankamai laimingi, tad galima daryti išvadą, žmonės vis labiau jaučiasi laimingesni, gal tai susiję su ekonomikos augimu, o gal ir ne.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis World database of happiness (2008) Happiness in nations [interaktyvus].

8 pav. Laimės palyginimas Lietuvoje skirtingu periodu

2.3.2 Laimės šaltinių tyrimas pagal tinklo analizę

Socialiniai santykiai yra svarbiausia laimės priežastis. Žmonių laimę įtakoja laisvalaikis, t.y. televizoriaus žiūrėjimas, sportas, atostogų paleidimas, dalyvavimas socialinėje veikloje. Manoma, kad laisvalaikis paveikia laimę daugiausia per socialinio pasitenkinimo, tapatumo ir atsipalaidavimo būseną, per pagerintą psichinę sveikatą. Laimė priklauso nuo to, kaip tu gyveni ir kaip nori gyventi, interpretuoji. Laimingi asmenys sumažino nedarną per pasitenkinimą visais jų galimais rezultatais, kol nelaimingi asmenys toleravo savo rezultatus, išdėstančius kitą pasirinkimą kaip blogesnius. Mokslininkai Lyubomirsky ir Tucker (1998) ištyrė, kad laimingi studentai prisiminė ir teigiamus, ir neigiamus įvykius labiau teigiamame pavidale, negu nelaimingi studentai. Lyubomirsky manymu, laimė gali būti įvertinta kaip produktas nesuvokiančių pažintinių ir motyvacinių procesų, unikalių kiekvienam asmeniui, esančiam skirtingų laimės valstybių priežastimi, net asmenims, kurie turi panašią patirtį ir aplinkybes.

Laimė ir giminystė. Laimės šaltinių tyrinėjimas parodė tam tikrus giminės skirtumus. Atrodo, fizinė veikla ir bendravimas, greta ekonominių, profesinių ir materialių faktorių yra svarbūs vyriškai laimei, kol atrodo, moteriška laimė yra daugiau paveikta fizinio patrauklumo ir šeimos faktorių.

Struktūrinis metodas – Tinklo Analizė. Ankstesnis laimės šaltinių tyrinėjimas buvo linkęs apimti identifikavimą ir studijavimą riboto kiekio priežasčių ar procesų, sietų tarpusavyje su laime. Šis metodas naudojamas tam, kad laimės priežastys būtų geriau suprastos priežastingai sujungtos struktūros viduje, o ne kaip viena priežastis ar priežastys. Užuoat paprašę, kad dalyviai sukurtų atskiras nuoseklias priežastines logines sekas, kurios negali tada būti sukombinuotos ar palygintos, mokslininkas Langdridge paprašė, kad dalyviai konstruotų sujungtą tinklą sujungtų priežasčių, kurias jie išrinko iš pateikto sąrašo, o jei buvo reikalinga, sukūrė savas. Šis metodas padidino gebėjimą nustatyti kiekį ir apibendrinti rezultatus palaikant lankstumą dalyviams. Buvo atliktas tyrimas, kuris siekia ištirti socialinį laimės pavaizdavimą vyrams ir moterims, naudojantiems tinklo analizę. Tinklo analizė - tai priemonė naudojama nagrinėti pavaizdavimą, kuriame dalyviai suformuoja savus palūkanų reiškinių susitarimus, kas padeda mums labiau suprasti laimės priežastis. Dalyviai: Dvidešimt vyrų ir dvidešimt studentų iš dviejų universitetų Anglijos šiaurėje. Šis tipinis dydis yra ekvivalentiškas naudojant šį metodą. Visi dalyviai buvo tarp 18 ir 25 metų. Nei vienas iš dalyvių nebuvo psichologijos studentai. Minimalus vyriškos lyties amžius buvo 18m., o maksimalus 24m., vidutinis vyrų amžius buvo 21.1m. Minimalus moteriškų dalyvių amžius buvo 18 metų, ir maksimumas buvo 25 metai. Žmonės pripažįstantys įvairias religijas. Pagal literatūrą ir teorijas buvo atrinktos 32 laimės priežastys. Pirmiausia buvo atrinkti atsitiktinai 20 dalyvių. Dalyviai buvo paprašyti išrinkti kelias laimės priežastis, buvo pradėtas

konstruoti tinklas priežasčių, kryptims vaizduoti buvo naudojamos rodyklės. Šių sąsajų galia buvo įvertinta 1-5, kur 1 – silpniausias. Taip pat dalyvių buvo paprašyti suranguoti savo laimės priežastis. Analitinė strategija - naudojamas triukšmo mažėjimo kriterijus kaip strategija apskaičiuoti įtraukimo lygmenį sąsajoms tinklo viduje. Šios strategijos rezultatas - minimalus dalyvių skaičius, kurio patvirtinimas yra būtinas kiekvienai sąsajai, kuri bus įtraukta į paskutinį tinklą.

Rezultatai - Laimės priežasčių svarbumas. Vyrų dažniausios nurodytos priežastys buvo: 1. Mylėti ir būti mylimam; 2. Geras socialinis gyvenimas; 3. Buvimas artimų santykių; 4. Sveikata; 5. Pasitikėjimas; 6. Savigarba. Moterų daugiausia rinkosi: Mylėti ir būti mylimam; 2. Sveikata; 3. Pasitikėjimas; 4. Turėjimas draugų. Pirmoje ir ketvirtoje vietoje atsidūrę pasirinkimai gali būti traktuojami kaip socialiniai veiksniai. Sveikata ir pasitikėjimas kaip žmogaus būdo veiksnys. Ir moterų ir vyrų kaip pagrindinį ir svarbiausią laimę priežastį nurodė Meilę, taip sveikatą, pasitikėjimą, draugų svarbumą. Abi grupės kaip laimės priežastis ignoravo orą, ilgą gyvenimą, alkoholio vartojimą ir gerą mitybą. (Adam Crossley ir Darren Langdrige, 2005)

2.3.3. Kiti laimės tyrimai

Pasak Londono ekonomikos mokyklos profesoriaus Richardo Layardo, "galima apklausti žmones apie įvairias jų gyvenimo sritis, pasidomėti ir to gyvenimo detalėmis. Tada galima daryti išvadas, kokią įtaką visuomenei daro vieni ar kiti valdžios sprendimai".

Richardas Layardas gyvenimo kokybės programos vadovas garsiosios Londono ekonomikos mokyklos. Ekonomikos kokybės centre, komentuodamas čia paminėtą Laimingo gyvenimo indeksą pabrėžia, kad nors „per pastaruosius 50 metų Vakarų gyvenimo standartas padarė milžinišką pažangą, mes dėl to netapome laimingesni“. Jis teigia, kad žmonės būtų kur kas laimingesni, jei nustotų lygintis su kitais, daugiau pasitikėtų žmonėmis ir gera jų valia, daugiau bendrautų ir turėtų prasmingą tikslą. Pasak jo, teiginys, kad laimė ne piniguose, pagrindžiamas, mat pastebėta, kad prie materialios gerovės priprantama greičiau nei prie užtikrintumo, kurį sukelia tokie dalykai kaip žmogiški ryšiai, suteikiantys ilgalaikį reikalingumo jausmą. (S.Kairys, 2006)

Pasaulio vertybių tyrimai (World Value Survey) rodo, jog nepaisant daugelio valstybių materialinės gerovės augimo, žmonės netampa laimingesni. Pavyzdžiu JAV. Nepaisant šios super-valstybės augimo (tiek ekonomikos, tiek galios prasmėmis), žmonių laimingumo kreivė daugiau nei tris dešimtmečius slinko žemyn. Ir tik pastaruosius dešimtmečius ši kreivė pradėjo kilti. Panaši padėtis vyrauja ir Didžiojoje Britanijoje, Belgijoje, Kanadoje, Švedijoje, Šveicarijoje ir kitose išsivysčiusiose valstybėse. Tačiau tokiose valstybėse kaip Indija, Puerto Rikas, Meksika ar net Šiaurės Korėja, kurios negali pasigirti dideliais ekonominiais pasiekimais ar išvystytu socialinės apsaugos modeliu, laimingumo kreivės smarkiai kyla į viršų. Šie duomenys tik dar kartą patvirtina, jog valstybės gerovės modelis žmonių laimės jausmo beveik neveikia. (D.Genys, 2008)

2006m. Britų mokslininkų atlikti laimės tyrimų duomenimis Lietuva atsidūrė 155 vietoje tarp 178 valstybių. Mūsų šalis ne per daug atsiliko ir net pralenkė kai kuriuos kaimynus. Latvija liko 154-ta, Baltarusija – 170-ta, Rusija – 167-ta. Kur kas geriau buvo įvertinta Lenkija, atsidūrusi 99-oje, o Estija – 139-oje vietoje. Pati nesėkmingiausia vieta gyventi, anot tyrinėtojų, yra Afrikos šalys – Kongas, Zimbabvė bei Burundis.

Anglijos Lesterio universiteto A.White'as tyrimui panaudojo duomenis iš 100 ankstesnių tyrimų, kuriuos 178 šalyse buvo atlikusios Jungtinės Tautos ar Pasaulinė sveikatos organizacija. Mokslininko nuomone, pagrindiniai žmogaus laimei įtakos turintys veiksniai yra sveikatos apsauga, gerovė bei švietimas. Po Danijos laimingiausių šalių sąrašė rikiuojasi Šveicarija, Austrija, Islandija ir Bahamos. Jungtinės Amerikos Valstijos jame užima 23-iają, Didžioji Britanija – 41-ąją, Vokietija – 35-ąją, o Prancūzija – 62-ąją vietas. Šalys, kurios įsivėlusios į įvairaus pobūdžio konfliktus, pavyzdžiui, Irakas, į sąrašą yra visai neįtrauktos. „Mažesnės šalys dažnai laikomos laimingesnėmis, nes jose yra stipresnis kolektyviškumo jausmas, be to, turi įtakos ir estetinis šalies vaizdas“, – sakė A.White'as. „Mes nustebę, kad kai kurios Azijos šalys atsidūrė taip žemai: Kinija – 82-oje, Japonija – 90-oje, Indija – 125-oje vietoje. Buvo manoma, kad šiose šalyse yra stiprus kolektyvinio tapatumo jausmas, kurį kiti mokslininkai taip pat sieja su gerove“, – pridūrė tyrėjas. Reguliariai tais pačiais metodais visame pasaulyje atliekami tyrimai suteiktų galimybę mokslininkams geriau suvokti, kokie veiksniai lemia, kad žmonės jaučiasi laimingi.

Britų mokslininkas bandė sudėlioti matematinę laimės formulę, kurios kintamieji – laikas, praleistas darbe arba važiuojant į jį, bendraujant su artimaisiais, miegant ar sportuojant. Tačiau ši formulė gali ir neveikti. Mat vieniems minėti veiksniai iš tiesų gali sugadinti gyvenimą, o kitų gyvenimui kaip tik suteikti adrenalino žavesio.

Psichologai apklausę 1000 žmonių pateikė laimės formulę, taigi laimę taip pat gali būti paskaičiuojama:

$$\text{Laimė} = P + (5 \times E) + (3 \times H)$$

P – tai asmeninės savybės, apimančios gyvenimo perspektyvas, prisitaikymą ir sugebėjimą greitai atkurti jėgas.

E – egzistavimas, kuris yra susijęs su sveikata, finansiniu stabilumu ir draugyste.

H - tai savigarba, ambicijos, humoro jausmas.

Kiekvieno asmens reitingas yra sudaromas atsakymus į visus klausimus reitinguojant 100 skalėje. Kuo aukštesnis rezultatas, tuo laimingesnis yra žmogus. "Dauguma žmonių turbūt nežino, kokia laimė yra, jie mano, kad laimė galbūt turėti daug pinigų ar gerą automobilį, namą. "Bet žmonės, kurie turi visus šituos daiktus yra ne būtinai laimingesni negu žmonės, kurie tik gėrįsi jų gyvenimu." Keturi iš dešimties vyrų pasakė, kad seksas daro juos laimingus, o trys iš dešimties pasakė, kad mėgstamos komandos. Septynios iš dešimties moterų savo laimę siejo su šeima.

Šiai dienai vis labiau kalbama apie ekonominę krizę, bet gal tai leis žmonėms suprasti tikrąsias vertybes ir pasijusti jiems labiau laimingiems. Tiksliau – privers permąstyti, kas labiau teikia laimės. Tuo tarpu mokslininkai vis nesiliauja ginčytis, kokie žmonės yra nelaimingesni – nieko neturintys ar visko pertekę.

Lietuviai pagal įvairias sociologines apklausas nepriskiriami prie laimingų tautų. Mes nepatenkinti viskuo – pradėdami lietingais Lietuvos orais, triukšmaujančiais kaimynais, baigiant vergišku darbo krūviu bei juokingu atlygiu už jį. Tačiau kodėl vieni, gyvendami tomis pačiomis sąlygomis, nuolat niurna, o kiti vis dėlto bando neprarasti humoro jausmo? Laimės pojūtis siejamas su pačiais įvairiausiais dalykais. Didžiosios Britanijos ir Australijos mokslininkai, ištyrę apie 1 tūkst. dvynių porų, nustatė genus, kurie daro žmones laimingus. Tiesa, nuo šių genų priklauso tik apie pusę mūsų laimės pojūčių. Likę veiksniai – santykiai, sveikata ir karjera. Tyrimo dalyvių, kurių amžius svyravo nuo 25 iki 75 metų, mokslininkai klausė, ar jie patenkinti savo gyvenimu. Kadangi vadinamieji monozigotiniai dvyniai turi vienodus genus, o dizigotiniai – skirtingus, mokslininkams pavyko nustatyti bendrus genus, kurie įtakoja žmogaus charakterį ir lemia žmonių polinkį į laimę. Pasak mokslininkų, teigiamas savybes paveldėję žmonės, turi „laimės atsargų“, kurias gali panaudoti sunkiu metu. Ši „emocinį rezervą“ sudaro tokios savybės, kaip polinkis bendrauti, ramybė ir patikimumas.

Dar viena laimės teorija – fiziologinė: esą laimės pojūtis priklauso nuo tam tikrų hormonų kiekio mūsų organizme. Šie „laimės hormonai“ gaminasi, pavyzdžiui, valgant šokoladą. Mat kakavos pupelėse yra nervų sistemą stimuliuojančių medžiagų, kurios sukelia malonumo pojūtį. Kiti gydytojai pataria dažniau bučiuotis, nes tuo metu į kraują taip pat išskiriama endorfinų – vadinamųjų „laimės hormonų“, kurie kelia nuotaiką, suteikia žmogui lengvumo ir žvalumo pojūtį.

Anot psichologų, jaustis laimingam ne tik malonu, bet ir naudinga. Moksliniais tyrimais patvirtinta, kad laimė yra ne sėkmės rezultatas, o jos priežastis. Vieno tyrimo metu mokslininkai apklausė jaunas žmones, kurie dar tik kilo karjeros laiptais. Vėliau jie buvo apklausti po to, kai tapo turtingi. Pasirodė, kad karjeros pradžioje jautėsi geriau nei tada, kai gyvenime daug pasiekė. Tuomet ir buvo padaryta išvada, kad laimingi ir gyvenimu patenkinti žmonės tiesiog geriau pasirenka gyvenimo prioritetus bei tikslus, todėl pasiekia daugiau. Taip pat pastebėta, kad žmonės, kurie jaunystėje save laikė laimingais, sulaukę brandaus amžiaus paprastai turi didesnių pajamų, nei tie, kurie save laikė nelaimingais. Šios teorijos šalininkai teigia, kad laimingi žmonės ekonomiškai naudingesni, todėl valstybė turėtų rūpintis žmonių savijauta. Tam, anot jų, pirmiausiai reikėtų racionaliai organizuoti darbo valandas, užtikrinti optimalią sveikatos apsaugos infrastruktūrą, įrengti gerą transporto sistemą. Mat visa tai turi įtakos žmonių pasitenkinimo lygiui.

Trečias brolis – laimingiausias. Ekonominės laimės teorijos šalininkai, teigiantys, kad laimė ne piniguose, bet jų kiekyje, netgi paskaičiavo, kad statistiniam amerikiečiui laimę suteikia metinės

100 tūkst. dolerių pajamos. Tačiau jei pajamos didesnės, laimės esą daugiau neatsiranda. Tai reiškia, kad pinigai suteikia laimės tik neturtingiems žmonėms. Su tuo sutiktų ir daugelis psichologų, kurie teigia, kad tik patenkinęs gyvybinius poreikius – turėti stogą virš galvos ir duonos kasdieninės, žmogus gali ieškoti dvasinės ramybės bei pasitenkinimo. Tuomet jam nereikia kasdien sukti galvos dėl kur kas „proziškesnių“ dalykų. Tuo tarpu pajamoms padidėjus tiek, kad žmogus papildo milijonierių gretas, laimės, anot psichologų, pradeda mažėti. Šį faktą puikiai iliustruoja sulaužyti daugelio įžymybių gyvenimai. Beje, internetinė apklausa, kurią daugiau kaip 50-ies šalių surengė rinkodaros ir informacijos kompanija „Nielsen“, parodė, kad gresiančios ekonominės krizės akivaizdoje žmonės vis dažniau prisimena, kad laimę lemia ne pinigai. Pinigai didesnę laimę teikia vyrams, o moterys labiau džiaugiasi draugyste ir ryšiais su vaikais, bendradarbiais ir viršininkais. Anot tyrimo, moterys laimingesnės net 48-iose valstybėse iš 51. Vyrai laimesni tik Brazilijoje, PAR ir Vietname. Tuo tarpu Japonijoje net 15 proc. daugiau moterų jaučiasi laimesnės už vyrus. Tyrimas parodė, kad laimę labiausiai lemia keli dalykai: finansinė padėtis, psichinė sveikata, darbas bei santykiai su partneriu. Įdomu, kad neturtingesnės, tačiau kylančios pasaulio šalys laimės požiūriu buvo pranašesnės už išsivysčiusias. Mažiausiai laimę su pinigais siejo PAR ir Venesuelos gyventojai, labiausiai – lietuviai ir indoneziečiai.

Kiti tyrimai liudija, kad kuo daugiau visuomenės poreikių patenkinama, tuo visuomenė mažiau laiminga. Pavyzdžiui, žmonės, kuriems prekybos centre tenka rinktis iš 6 kurio nors maisto produkto rūšių, jaučiasi geriau, nei tie, kurie renkasi iš 26 rūšių. Šios išvados, klausant raginimų susiveržti diržus, guodžia. Tuo tarpu praktinės psichologijos atstovai teigia, kad žmogus yra toks, kokį pats save įsivaizduoja. Jei manysime, kad mus kamuoja nepritekliai, juose paskendę ir gyvensime. Bent keletą minučių per dieną įsivaizduojant, kad išsipildė didžiausias jūsų noras, esą galite susirasti trokštamą darbą, nusipirkti norimą namą, susirasti tobulą partnerį ar išsigydyti sunkią ligą. Tiesa, teorija pasiteisina tik tuo atveju, jei žmogus tiki tuo, ką daro.

3. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

3.1 TYRIMO METODIKA

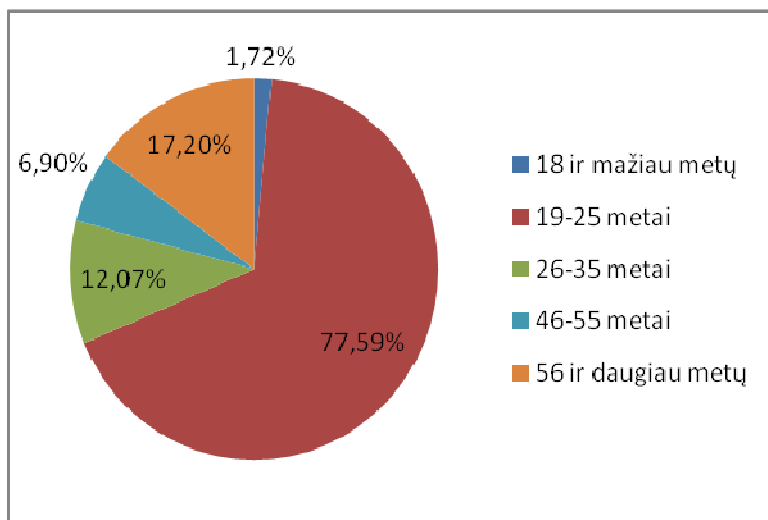
Atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti kaip gerovės kilimas įtakoja laimės pojūtį, šiam tikslui pasiekti buvo naudojamas duomenų rinkimo metodas – apklausa (anketos pagalba).

Tyrimas buvo pradėtas balandžio 6d. ir baigtas gegužės 9d. Tyrimui atlikti sukurta anketa buvo patalpinta internetiniame portale “apklausa.lt” bei išsiųsta nuoroda elektroniniu paštu. Tyrimo metu buvo apklausti fiziniai asmenys, kurie buvo pasirinkti atsitiktinai, ne pagal išankstinius kriterijus. Viso apklausoje dalyvavo 116 apklaustųjų, daugiausia 19-25 metų asmenys, galima teigti to priežastis, daugiausia internetu naudojantys asmenys.

Tyrimo metu sukaupti duomenys buvo apdorojami Microsoft Excel xp programa. Koreliaciniams ryšiams tikrinti bus naudojama statistinė funkcija CORREL. Toliau pateikta trumpa atlikto tyrimo analizė.

3.2 TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ IR REZULTATŲ APTARIMAS

Tyrimo metu buvo užpildytos ir apdorojimui pateiktos 116 anketos. Iš viso buvo apklausta 30% vyrų, 70% moterų. Norint nustatyti apklausiamųjų amžių buvo sudaryti tokie amžiaus intervalai: asmenys turintys mažiau nei 18 metų (Vaikai, paaugliai); 19-25 metų asmenys; 26-35 metų asmenys; 36-45 asmenys (vidutinio amžiaus asmenys); 46-55 (suaugusieji); 56 ir daugiau metų asmenys (senjorai). Apklausos metu apklaustųjų amžiaus grupės buvo pasiskirsčiusios taip: mažiau nei 18m 2%; 19-25 metų 77%; 26-35 metų 12%; 46-55 m. 7%; daugiau nei 55m. 2%; žiūrėti 9 pav.

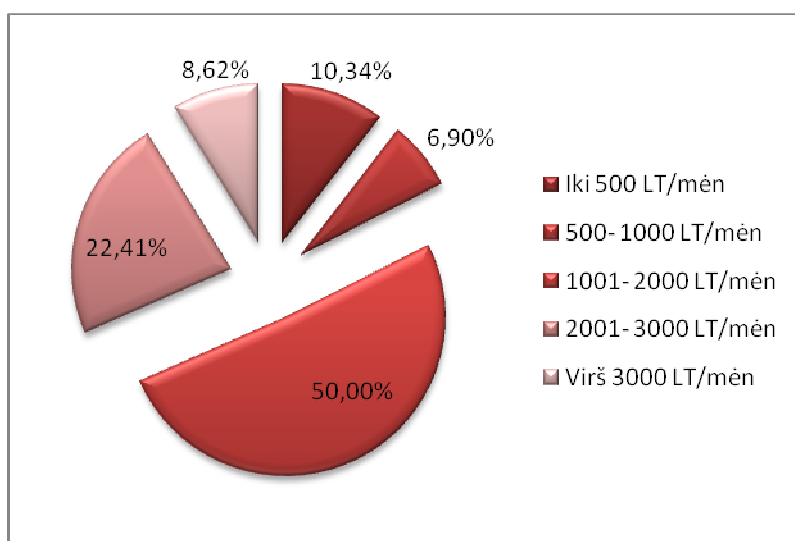
Šaltinis: Sudaryta autoriaus

9 Pav. Amžiaus grupių pasiskirstymas

Kaip matoma iš 9 paveikslo, daugiausia apklaustųjų sudaro 19-25 metų asmenys, net 77%. Iš kurių 89% yra nevedusių/ netekėjusių, ir tik 11% vedusių/ ištekėjusių, iš kurių tik 2% turi 1 vaiką.

Mažiau nei 18 metų amžiaus asmenys visi apklaustieji neturėjo vaikų ir buvo nevedę/ netekėjusios. Tarp 26-35 metų asmenų vedusių/ištekėjusių santykis buvo panašus – 43% buvo susituokę, o 57% ne. Iš 47% susituokusių asmenų po 12% turi po 1 – 2 vaikus. Tarp 46-55 amžiaus grupės apklaustųjų visi buvo susituokę bei turėjo vaikų; 25% 1vaiką; 50% - 2 vaikus; 25% - daugiau nei 3 vaikus. Iš visų apklaustųjų net 81% turi aukštąjį išsilavinimą.

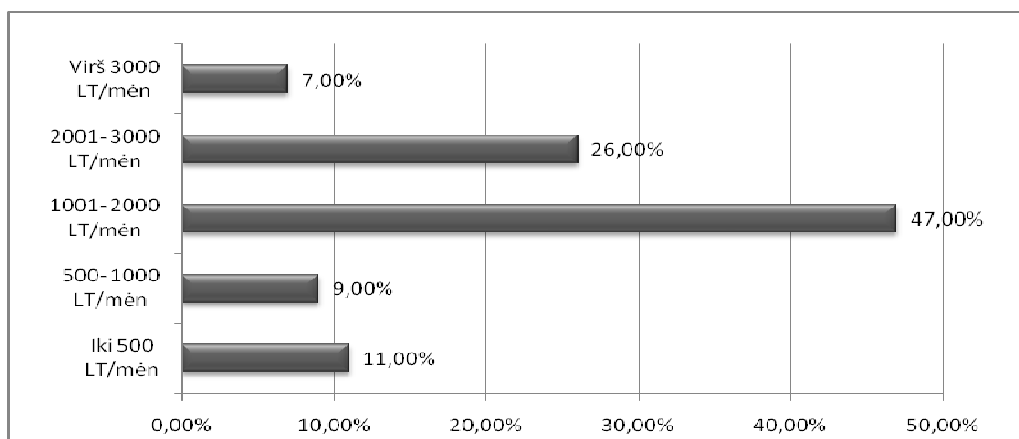
Norint išsiaiškinti apklausiamųjų gyvenimo lygį grynosios pajamos buvo suskirstytos į intervalus: Iki 500Lt/mėn; nuo 500 iki 1000Lt/mėn; 1001 – 2000LT; 2001-3000; virš 3000Lt/mėn. Iš visų apklaustųjų net 50% grynosios pajamas per mėnesį apidėmė nuo 1000 iki 2000Lt/mėn. Tai parodo, kad apklausiamųjų gyvenimo lygis yra vidutinis. Kaip matoma iš 10 paveikslo tik 8% apklaustųjų nurodė, kad per mėnesį jų pajamos siekia daugiau nei 3000Lt; 22% apklaustųjų pajamos siekia 2000-3000Lt; 10% gauna iki 500Lt; 7% nuo 500 – 1000Lt.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

10 Pav. Grynosios pajamos per mėnesį (Lt)

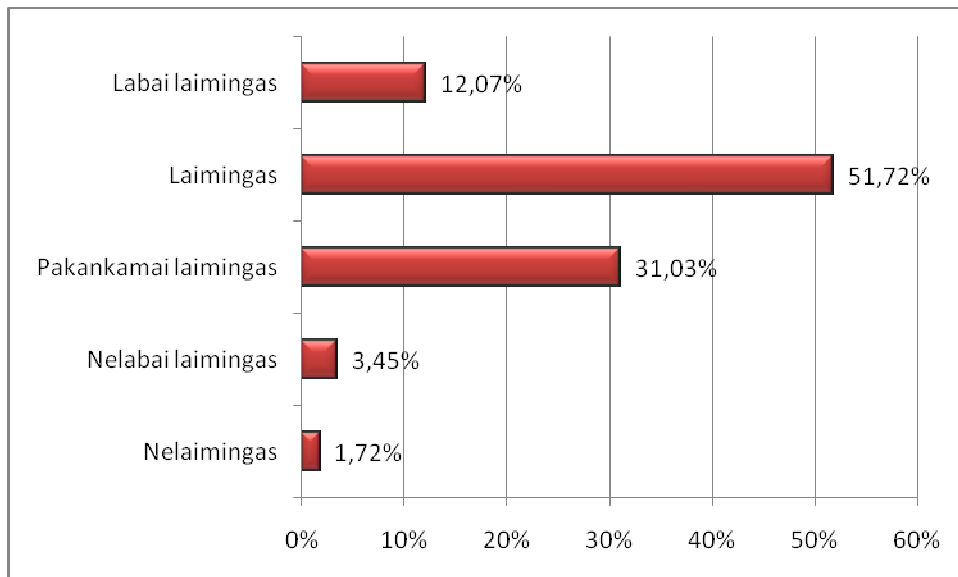
Išanalizavus 19-25 metų amžiaus grupę pagal gaunamas grynasias pajamas per mėnesį (žiūrėti 11 pav.), galima teigti, kad šios amžiaus grupės pajamų pasiskirstymas yra l.panašus į bendrą apklaustųjų pasiskirstymą. 7% gauna virš 3000Lt, o šiek tiek mažiau visi apklaustieji 47% gauna tarp 1000-2000Lt/mėn. Tai vidutinio pragyvenimo lygio asmenys.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

11Pav. 19-25 amžiaus gr. grynųjų pajamų pasiskirstymas per mėnesį (Lt)

Prieš veiksmių, kurie labiausiai įtakoja žmonių laimę, detalizavimą, pirmiausia buvo užduotas klausimas: „Ar esate patenkintas savo gyvenimu – laimingas“. Atsakymo variantą apklausos dalyviai turėjo pažymėti nuo 1 – silpniausias (nelaimingas) iki 5 stipriausio (labai laimingas). Atsakymo pasiskirstymas yra pateikiamas 12 paveiksle. Tik 1.72% nurodė, kad jie yra nelaimingi; 31% nurodė esą pakankamai laimingi, ir didžiausią pasiskirstymą net 52% pasisakė, kad yra laimingai, taip pat net 12% pasisakė, kad yra labai laimingi.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

12 Pav. Laimės pasiskirstymas

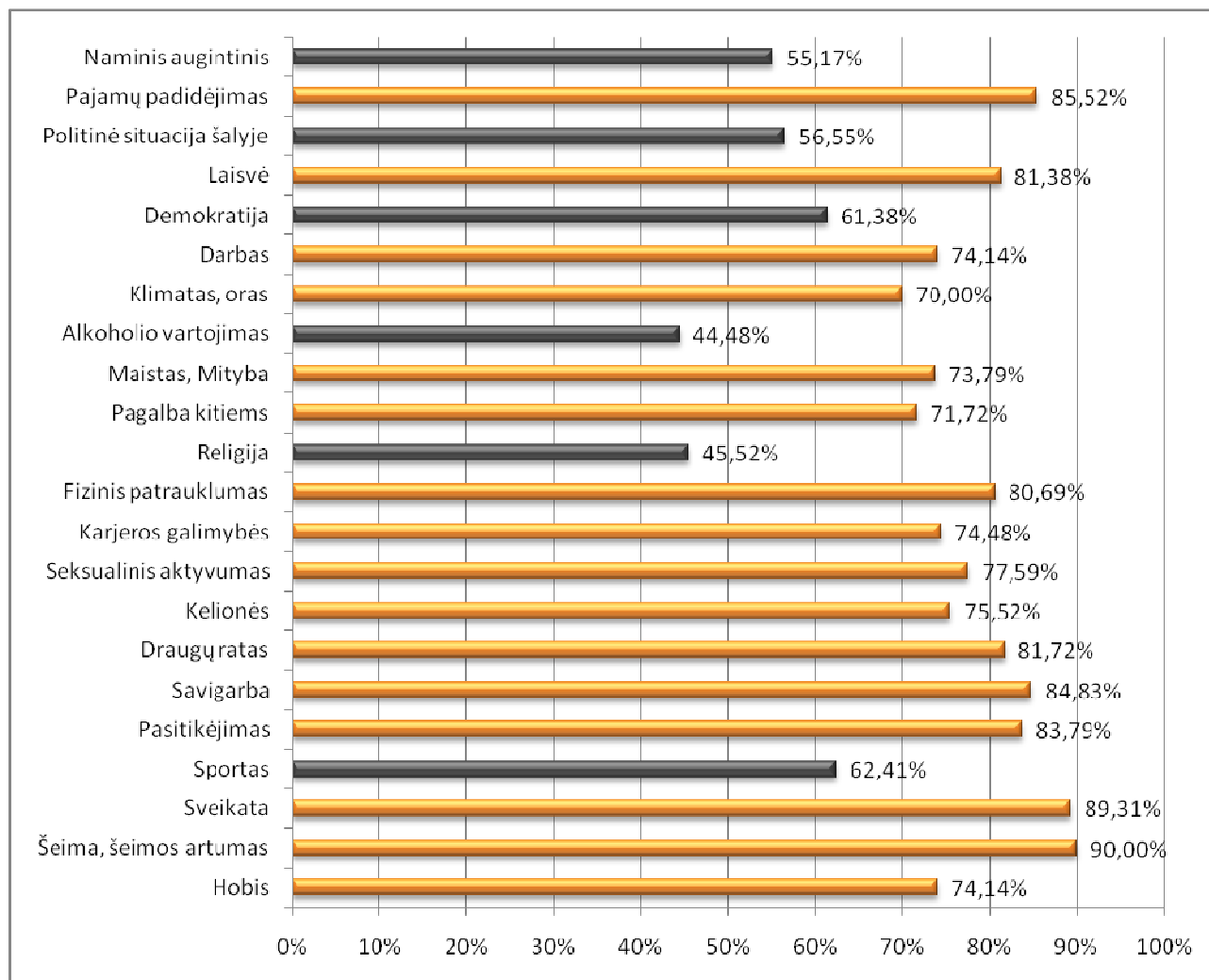
Detaliam tyrimui atlikti bei siekiant tiksliau nustatyti nuo ko priklauso žmonių laimė buvo sukurti 22 kriterijai, kuriuos nuo vieno iki penkių (1- silpniausia įtaka; 5 - stipriausia) reikėjo įvertinti kiek įtakoja asmens laimę. Kiekvienam pasirinkimui buvo sukurtas svertinis koeficientas, silpniausią įtaką darančiui veiksmiui buvo priskirtas koeficientas 1 ir taip iki stipriausio, kuriam priskirtas koeficientas 5. Gauta kiekvieno kriterijaus suma buvo sudedama ir taip gauta bendra veiksmio įtaka, kuri vėliau paversta į procentus.

Pagal 11 pav. Pateiktą grafiką matyti, kad bendrai labiausiai buvo išskirti šie veiksniai:

1. Šeima, šeimos artumas (90%)
2. Sveikata (89%)
3. Pajamų padidėjimas (85%)
4. Savigarba (84%)
5. Pasitikėjimas (83%)

Mažiausiai įtakojantys veiksniai: Alkoholio, narkotikų vartojimas (44%); Religija (45%); Naminiis augintinis (55%); Politinė situacija šalyje (56%); Demokratija (61%). Šiuo metu yra didelis politinių veiksnių nepasitenkinimas, tačiau žmonių labai daug įtakos nedarantis.

Veiksniai įtakojančių žmonių laimę procentinis pasiskirstymas pateikiamas 13 paveiksle. Pilka spalva paryškinti mažiausią įtaką darantys veiksniai žmonių laimei.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

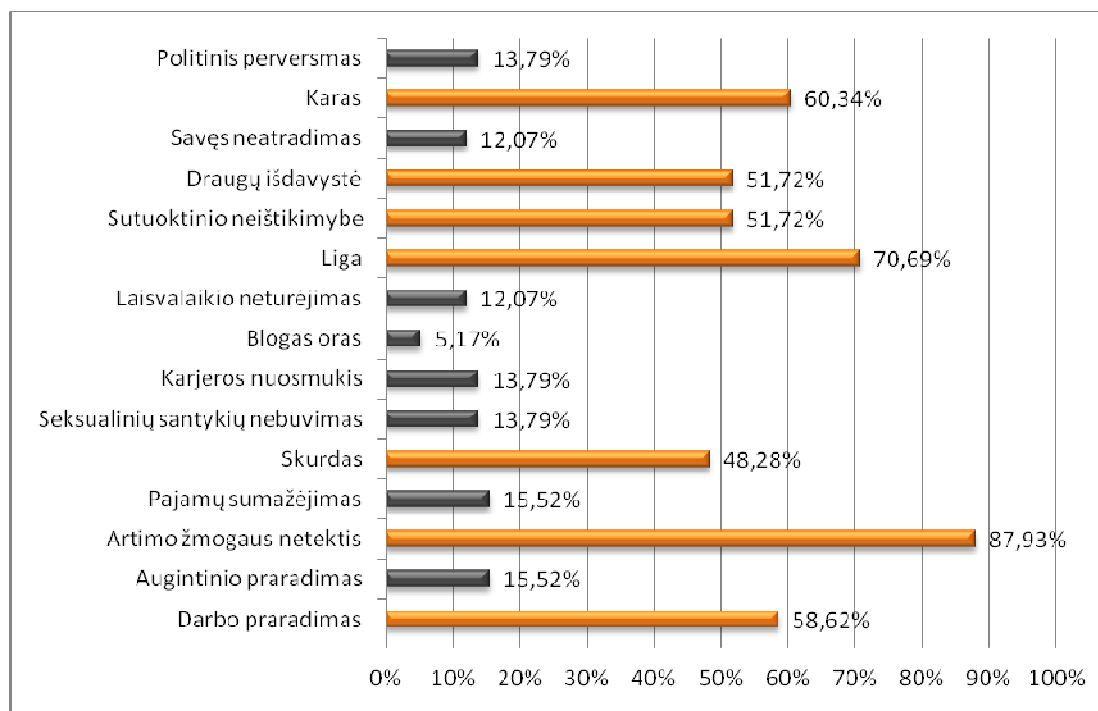
13 Pav. Veiksniai įtakojantys laimę

Siekiant įsitikinti, kad apklausiamieji teisingai suvokia klausimą ir jį nuoširdžiai atsakinėja buvo sudarytas atvirkštinis klausimas, kurio metu buvo prašoma nurodyti, kuris iš pateiktų veiksnių turi daugiausia įtakos jų nelaimiui, 14 paveikslas.

1. Artimo žmogaus netektis (88%)
2. Liga (71%)
3. Karas (60%)
4. Skurdas (48%)
5. Draugų išdavystė ir situoktinio neištikimybė (52%)

Apklausos dalyviai labiausiai įtakojantį veiksnių jų nelaimei išskyrė artimo žmogaus netektį, taip pat ir laimei daugiausia įtakos darantis veiksnys buvo pasirinktas šeimos artumas. Antras veiksnys neigiamai veikiantis žmogų buvo pasirinktas liga, tuo tarpu ir antras pagal svarbumą laimės atžvilgiu veiksnys buvo išskirtas sveikata.

Nelaimei didelę įtaką darytų skurdas, o atitinkamai laimei pajamų padidėjimas, tačiau veiksnys pajamų sumažėjimas lemia tik 15%, šiuo atveju galima teigti, kad nedidelis pajamų sumažėjimas žmonių laimei įtakos turėtų nedaug, tačiau pajamų sumažėjimas, kur privestų žmones prie skurdo įtakos turėtų labai daug. Taigi apklausos dalyviai, puikiai suvokė klausimus ir nuoširdžiai į juos atsakinėjo, nes tiek labiausiai įtakojantys laimę tiek nelaime veiksniai atitinkamai sutapo.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

14 Pav. Veiksniai įtakojantys nelaime

Kaip iš 14 paveikslo matyti mažiausiai įtakos darantys veiksniai žmonių nelaimei yra blogas oras, laisvalaikio neturėjimas, karjeros nuosmukis, augintinio praradimas.

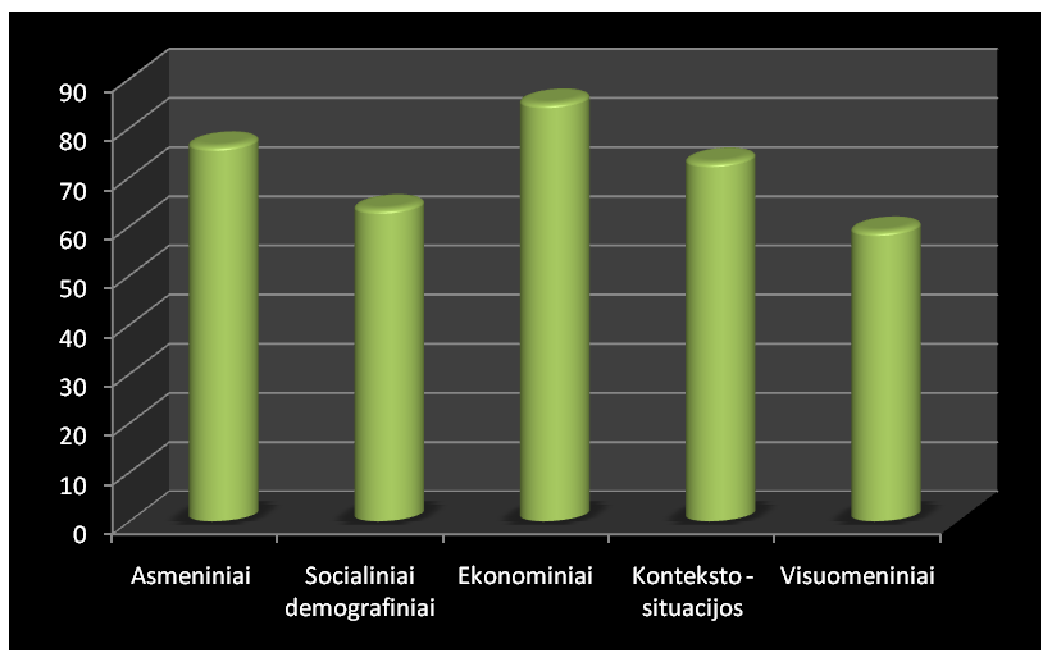
Apibendrinant informaciją buvo panaudota S.Bruno laimės faktorių suskirstymas į penkias grupes:

1. Asmeniniai faktoriai (išsilavinimas, savigarba)
2. Socialiniai – demografiniai faktoriai (amžius, lytis, vedybinė padėtis, optimizmas)
3. Ekonominiai faktoriai (Individualios ir bendros pajamos, nedarbas, infliacija)
4. Konteksto, situacijos faktoriai (Darbos sąlygos, stresas darbe, asmeniniai santykiai su darbo kolegomis, draugais, svarbiausi santykiai su sutuoktiniu, gyvenimo sąlygos, sveikata)

5. Visuomeniniai faktoriai (Politinės teisės)

(Bruno S. Frey, Alois Stutzer, 2002, p.10).

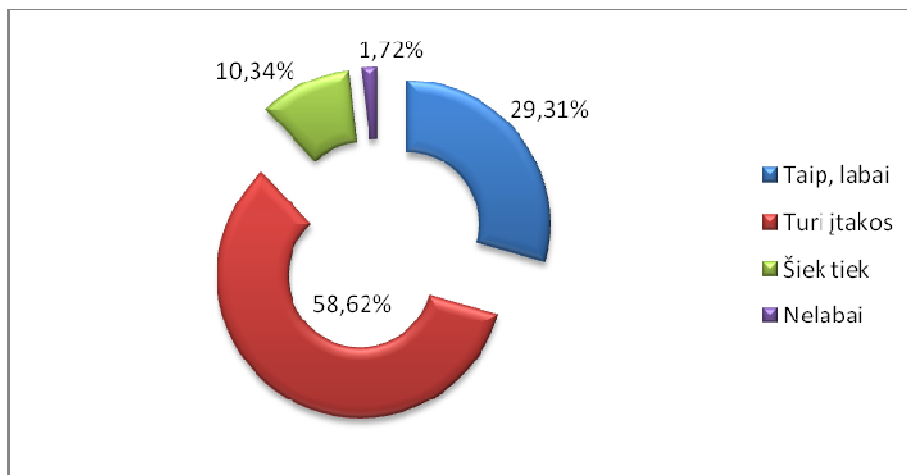
15 paveiksle yra pateiktas grafikas, kuriame atsispindi visų veiksnių įtaka žmonių laimei. Panašiai yra pasiskirstę du faktoriai – ekonominiai ir asmeniniai, toliau seka konteksto – situacijos. Socialiai veiksniai šiek tiek labiau įtakoja nei visuomeniniai. Galima teigti, kad žmones labai nedaug įtakoja politinė situacija, demokratija šalyje jeigu tai neturi tiesioginės įtakos žmonių gyvenimui. Nors realiai įtaka yra didelė, tačiau ji nėra tiesioginė. Taip pat Lietuvoje nėra svarbi Religija, kuri yra priskirta prie socialinių – demografinių veiksnių, nors kitose pasaulio šalyse Religija užimtų tikrai aukštą vietą.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

15 Pav. Veiksniai įtakojantys nelaimę

Siekiant išsiaiškinti iškeltą hipotezę „Žmonių laimės pojūtis Lietuvoje tiesiogiai priklauso nuo jų ekonominės gerovės“ apklausos dalyvių buvo prašoma atsakyti į klausimą: „Ar įtakoja materialinė gerovė jūsų laimės pojūtį?“ Nors atsakymas nepadės patvirtinti ar paneigti hipotezės, tačiau įdomu sužinoti pradinę žmonių nuomonę į materialinę gerovę ir laimės santykį. Atsakymai pateikiami 16 paveiksle.

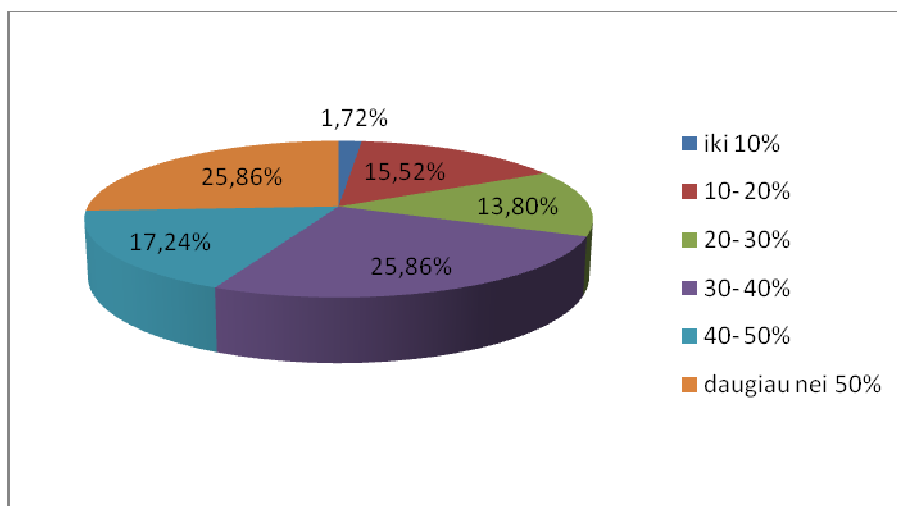
Šaltinis: Sudaryta autoriaus

16 Pav. Materialinės gerovės įtaka laimei

Iš visų apklaustųjų 59% pasisakė, kad materialinė gerovė turi įtakos jų laimei, 29% teigė, kad juos labai įtakoja materialinė gerovė, 10% - šiek tiek, o 2%, kad neturi įtakos.

Siekiant išsiaiškinti koks pajamų padidėjimas padarytų žmones laimingus, buvo prašoma juos nurodyti kiek procentų turėtų padidėti pajamos, kad jie pasijaustų laimesni. 17 paveiksle pateikiami atsakymo variantai. Galima teigti, kad nedidelis pajamų padidėjimas žmonių nepadarytų laimingų, arba tas laimės padidėjimas būtų trumpalaikis, iš visų apklaustųjų tik 1.72% nurodė, kad pajamų padidėjimas iki 10% juos padarytų laimesnius, o pajamų padidėjimas nuo 10% iki 20% ir nuo 20% iki 30% pasiskirstė panašiai, atitinkamai po 15% ir 14%. Iš visų apklaustųjų. Vienodai pasiskirstė apklaustieji, kurie teigė, kad juos laimesnius padarytų pajamų padidėjimas nuo 30% iki 40% ir daugiau nei 50% po 26%.

Kadangi Lietuvoje, palyginus su kitomis išsivysčiusiomis Europos valstybėmis, žmonės gyvena prasčiau ir jų pajamos vidutiniškai siekia apie 2000Lt/mėn, tad nedidelis pajamų padidėjimas jų nepadarytų laimingais, nes tai neturėtų įtakos jų gerbūviui, o padidėjus pajamoms daugiau nei 50% jau turėtų bent minimalią įtaką jų gerbūviui.

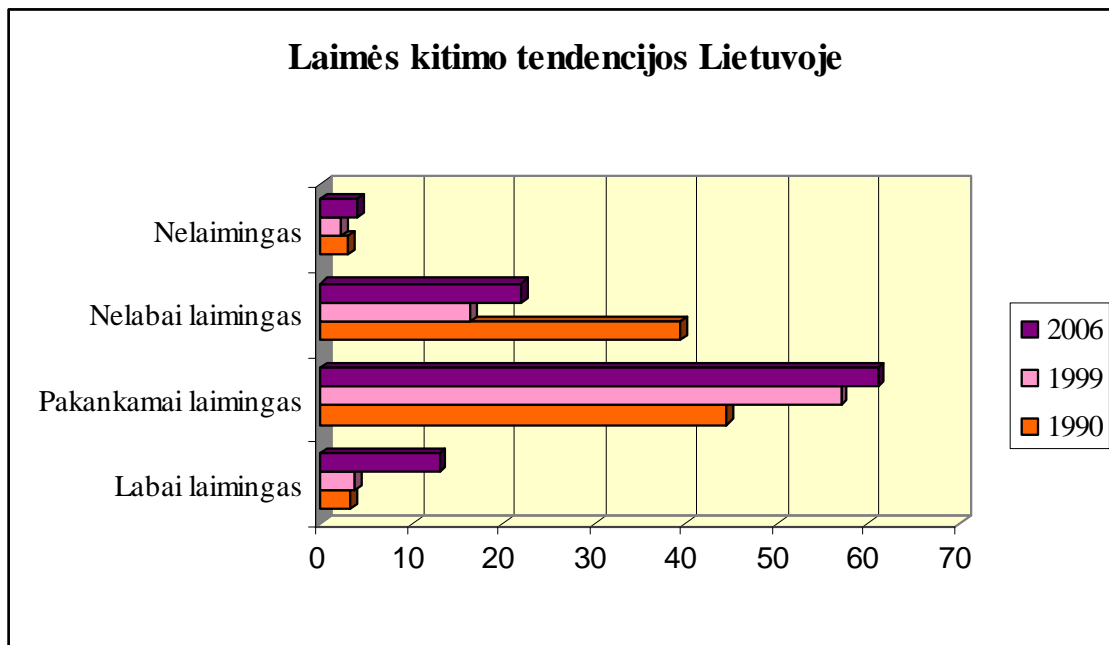
17 Pav. Veiksniai įtakojantys nelaimę

Iš visų apklaustųjų gautų rezultatų galima teigti, jog Lietuvoje žmonės jaučiasi laimingi. Daugiausia įtakos jų laimei turi ekonominiai ir asmeniniai veiksniai, mažiausiai įtakoja visuomenei tikslai. Ekonominiai veiksniai įtakoja tada, kai pajamos padidėja vidutiniškai daugiau nei 30%, nedidelis pajamų padidėjimas turi nedidelę įtaką. Asmeniniuose veiksnuose labiausiai įtakoja šeima, santykiai su šeimos nariais, o artimųjų netektis žmones padarytų labai nelaimingais. Taip pat didelę įtaką laimei turi sveikata. Taigi galima teigti, kad Lietuvos žmonės yra jautrūs, emocionalūs ir labiausiai vertinama vertybė šeima.

3.3 TYRIMO DUOMENŲ PALYGINIMAS SU ATLIKTAIS TYRIMAIS

Roterdamo universitete buvo atliktas laimės tyrimas, kuris jau buvo aptartas antroje dalyje, jo tikslas buvo stebėti žmonių laimės tendenciją, bei išsiaiškinti ar ekonomikos vystymasis daro žmones laimingesnius. Roterdamo tyrimo metu, kaip ir mano atliktame tyrime žmonės turėjo atsakyti į klausimą: "Ar esate patenkintas savo gyvenimu"? Roterdamo universiteto tyrime atsakymą reikėjo pateikti dešimties balų sistemoje, mano penkių balų sistemoje, bei atsakymų variantai buvo pateikiami platesniu spektru.

Pateiktame 18paveiksle tyrimo rezultatai atlikti Lietuvoje 1990, 1999, 2006m., kaip matoma labai ryškiai buvo apsirinktas rezultatas „pakankamai laimingas“, o 2006m siekė apie 62% visų apklaustųjų. 18 paveiksle pateiktuose tyrimuose pastebima tendencija, jog metams bėgant Lietuvoje žmonės tampa laimingesni.

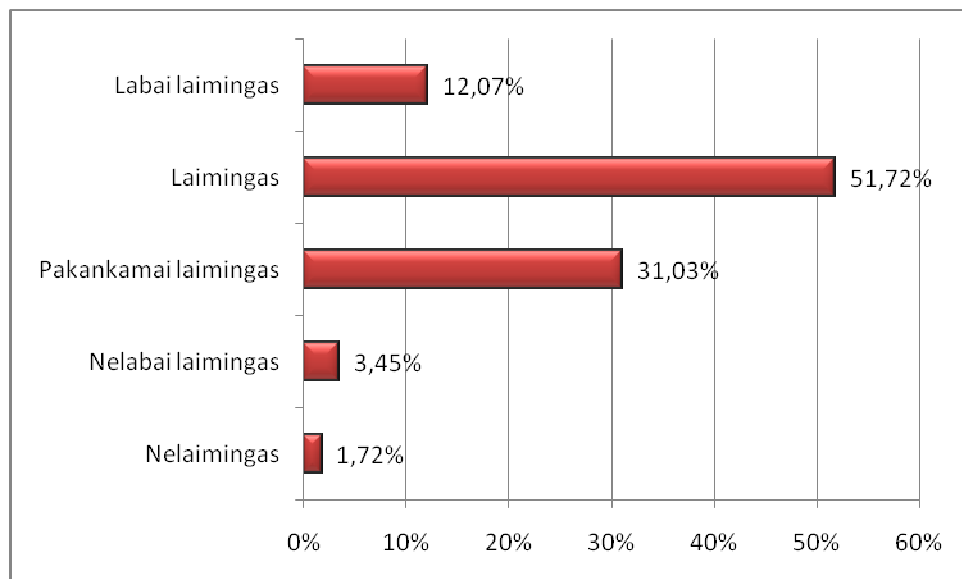

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis World database of happiness (2008) Happiness in nations [interaktyvus].

18 pav. Laimės palyginimas Lietuvoje skirtingu periodu

19 paveiksle pateikiami duomenys iš mano atlikto tyrimo 2009m. Tyrimo metu buvo pateikti ne keturi galimi pasirinkimai, o penki. Siekiant, kad apklausa būtų kuo tikslesnė ir apklaustieji pasirinktų tinkamiausią atsakymo variantą, tarp atsakymo „pakankamai laimingas“ ir „labai laimingas“ įterptas pasirinkimas „laimingas“, todėl tyrimų galbūt negalima sugretinti, bet palyginti duomenis tikrai galima. Mano atlikto tyrimo 2009m. ir Roterdamo universiteto atlikto tyrimo 2006m. duomenimis Lietuvoje 12% žmonių jaučiasi labai laimingais, tyrimo rezultatai sutapo. Taip pat ~3% atlikto tyrimo 2006m. Duomenimis Lietuvoje žmonės jaučiasi nelaimingi, 2009m. apie 2%. Rezultatai taip pat panašūs. Tačiau pasiskirstymas vidutinio laimingumo intervale

yra šiek tiek kitoks. Galima teigti, kad žmonės tapo labiau laimingesniais, nes pagal mano atliktą tyrimą 2009m. už “nelabai laimingas” pasisakė apie 3,5%, kai tuo tarpu 2006m. Atlikto tyrimo duomenimis buvo net ~22%. O susumavus atsakymus “laimingas” ir “pakankamai laimingas” gauname 83%, kai tuo tarpu 2006m. Roterdamo universiteto tyrimo duomenimis buvo tik apie 62%.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

19 pav. Laimės pasiskirstymas

Nors Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje yra ekonominis nuosmukis, tačiau tikrai negalima teigti, kad žmonių laimė kaip ir ekonomika nukrito. Šiuo metu žmonės labiau vertina šeimą, tai įrodo ir tyrimo rezultatai, iš visų faktorių šeima buvo nurodytas kaip pagrindinis faktorius teikiantis laimę, o žmonių nelaimę taip pat labiausiai įtakotų artimo žmogaus netektis. Pajamų padidėjimas nėra paskutinis faktorius, kuris įtakoja žmonių laimę, tačiau pajamos turėtų padidėti iki 50%, kad žmonės pasijaustų laimingesni.

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę apie laimę galima teigti, kad laimė – teigiama emocija, jausmas ar būseną, pasireiškianti įvairiais jausmais - pasitenkinimu, ramybe, dvasine pusiausvyra, džiugesiu. Laimę įtakoja asmeniniai, ekonominiai, socialiniai – demografiniai, konteksto - situacijos ir visuomenei faktoriai.
2. Išanalizavus teorinius gerovės ekonomikos pagrindus nustatyta, kad gerovės ekonomika - tai ekonomikos šaka, nagrinėjanti būdus, kuriais siektina socialinė ir ekonominė gerovė taikant specifines ekonominės politikos priemones, naudojamas kriterijus Pareto efektyvus.
3. Ištyrus mokslinę literatūrą nagrinėjančią gerovės ir laimės santykį, nustatytos teorijos, kurios teigia, kad pajamos turi užtikrinti gerovę, iki tol, kol tai įgalina žmones įvykdyti jų igimtus biologinius, socialinius ir vystymosi reikalavimus; žmonės yra patenkinti, kai jų situacija yra lyginama su panašia socialine grupe; pajamų nuostoliai turi stipresnę padarinį negu pajamų nauda; laimė baigiasi tada, kai asmenys pateisina savo pajamomis pagrįstus lūkesčius.
4. Atlikus mokslinės literatūros analizę buvo sudarytas teorinis gerovės įtakos laimės pojūčiui vertinimo modelis, kuris buvo pritaikytas praktikoje. Šiame modelyje iškeltai hipotezei, siekiant ją patvirtinti ar paneigti buvo suformuota tyrimo metodika, nustatyti detalūs tyrimo veiksmi.
5. Išnagrinėjus gerovės ir laimės tyrimų metodologiją, nustatytas pagrindinės laimės matavimo indeksas, kuris lygina ekonomikos įeigas, tai yra išteklius, kuriuos sunaudoja ekonomika, ir išeigas, tai yra žmonių gyvenimo trukmę ir kokybę. Pasaulinis laimės indeksas rodo, kad visame pasaulyje, aukštas išteklių vartojimo lygis nesuteikia aukšto gerovės lygio. Pagal šį indeksą laimingiausia pasaulyje valstybė laikoma Vanuatu sala Ramiajame vandenyne.
6. Išnagrinėjus žmonių gerovę lemiančius veiksnius ir išanalizavus žmonių laimės indeksą labiausiai įtakančius faktorių dinamiką Lietuvoje bei palyginus su kitų šalių duomenimis nustatyta, kad Lietuva nėra viena iš laimingiausių valstybių, tačiau pasauliniame laimės reitinge ji yra laimingesnė nei JAV. O pagal 2008m. atliktą tyrimą, Lietuva tarp trijų Baltijos valstybių yra viduryje, ją lenkia Latvija.
7. Išnagrinėjus žmonių gerovę lemiančius veiksnius pagal atliktą tinko analizę, nustatyta jog tiek vyrams, tiek moterims pagrindinis ir svarbiausias laimės priežasties veiksnys yra meilė, sveikata, pasitikėjimas, draugai.
8. Remiantis atliktų tyrimų analizę nuspręsta aptikti anketinę gyventojų apklausą, nes tai paprastas ir greitas metodas išsiaiškinti gyventojų požiūrį į laimės ir gerovės santykį. Tyrimo metu buvo įvertinti ir suranguoti kriterijai, kurie labiausiai įtakoja žmonių laimę, taip pat sudaryta atvirkštinė apklausa apie nelaimę.

9. Atlikus gyventojų anketinę apklausą nustatyta, jog laimę labiausiai įtakojantys faktoriai yra asmeniniai ir ekonominiai. Tarp asmeninių faktorių kaip labiausiai įtakojantys laimę buvo nurodyti šeima, šeimos artumas, taip pat ir neigiamai žmogų labiausiai paveiktų artimo žmogaus netektis. Sveikata, pajamos, savigarba, pasitikėjimas taip pat buvo išskirti faktoriai, kurie yra pagrindiniai įtakojantys laimę.
10. Atlikus laimės sampratos analizę, išnagrinėjus ekonomikos augimo kriterijus, ištyrus keturias teorijas, kurios nagrinėja santykį tarp laimės ir pajamų, išanalizavus laimei matuoti naudojamus indeksus, atlikus gyventojų anketinę apklausą bei susisteminius tyrimo rezultatus, darbo pradžioje iškeltą hipotezę, kad žmonių laimės pojūtis Lietuvoje tiesiogiai priklauso nuo jų ekonominės gerovės galima paneigti.
11. Būtina tęsti socialinius – ekonominius tyrimus, kurių metu didelis dėmesys būtų skiriamas žmonėms, jų poreikių analizei. Taip pat turi būti skiriama daugiau dėmesio žmonių laimės tyrimams Lietuvoje, nes šiuo metu daugiausia tyrimai yra atliekami užsienio kompanijų, kurios negali tinkamai įvertinti Lietuvos žmonių laimę įtakojančių veiksnių. Tokių tyrimų bei analizės dėka būtų išvengiama savižudybių, kuriomis Lietuva pirmauja, tarnautų prevencinių priemonių nustatymui.

ZAGARAITE, Ingrida. (2009) Welfare and Happiness Relationship Research in Lithuania

MBA* Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 48 p.

SUMMARY

Work item - the people's welfare and happiness, and the relationship between them.

The aim - to explore people's welfare and happiness, and relationship between them in Lithuania.

Job tasks:

1. Investigate scientific, theoretical and empirical literature dealing with the welfare and happiness.
2. Based on the literature analysis, create formulation of research methodology, and to provide its justification.
3. Examine human welfare and to analyze the determinants of human happiness index of the factors influencing the dynamics of Lithuania, and compared with data from other countries.
4. Examination welfare and happiness of the determinants of factors to examine the dynamics of their relationship, the application of statistical methods of analysis;
5. Make survey questionnaire, in order to identify the factors that influence people sense of happiness and to assess their impact on the feelings of happiness's scale.

Hypothesis - people's feeling of happiness in Lithuania are directly dependent on their economic welfare.

The work will contain three parts. The first part is an overview of scientific information, scientific articles related to the path of prosperity and happiness, and relationships. The second part will present the study methodology and its rationale, as well as analysis of the key indicators of well-being and happiness a sense of the determinants of the trend in Lithuania and statistically assess the relationship between them. The third section will present results of the study population profile, in order to determine the social welfare of people affects their psychological state - fortunately Lithuania comparable to human happiness and the coefficients of different economic levels in European countries and the justification put forward a hypothesis or a rebuttable presumption.

Hypothesis may be partly to deny that human happiness depends on money, because people's happiness in particular affects the personal factors, and then economic.

LITERATŪRA

1. ABDALLAH, Saamah; (2007), How happy is our palnet?
2. BERND, D. (2006) Happiness and the pursuit of happiness.
3. BLOMBERG, Anne (2002), Laimės koeficientas: laimės fenomenas XXI amžiaus žmogaus akimis.
4. BLUEMATTER Economic, politic and everything else; *Paradox of happiness* (2009); [interaktyvus] iš *bluematter.blogspot* [žiūrėta 2009.05.10], prieiga per internetą < <http://bluematter.blogspot.com/2008/02/paradox-of-happiness.html> >
5. CROSSLEY, Adam; (2005), LANGDRIDGE, Darren. Perceived sources of happiness: a network analysis.
6. DIENER, Ed. (2009) Money and happiness: Income and subjective well-being across nations.
7. DIPIETRO, William (2006), GDP per capita and its challengers as measures of happiness.
8. EASTON, Mark (2006) *Britain's happiness in decline* [interaktyvus] iš *news.bbc.co.uk* [žiūrėta 2009.01.10], prieiga per internetą < http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/happiness_formula/4771908.stm >
9. E.S.R.C Economic and Social research db (2008) *Pajamos ir laimė* [interaktyvus] iš *cep.lse.ac.uk* [žiūrėta 2007.11.26], prieiga per internetą < <http://cep.lse.ac.uk> >
10. FREY, Bruno; STUTZER, Alois Stutzer (2002) *Happiness and Economics– How the Economy and Institutions Affect Well-being*, 220 p., ISBN 0691069980.
11. GENYS (2008) Laimės iliuzija [interaktyvus] iš *lokada.lt* [žiūrėta 2008.06.10], prieiga per internetą < http://www.lokada.lt/straipsniai-laimes_iliuzija_straipsnis >
12. GOV CH (2008) *Happiness index to evaluate development* [interaktyvus] iš *english.gov.cn* [žiūrėta 2007.11.26], prieiga per internetą < <http://english.gov.cn/index.htm> >
13. GROSS INTERNATIONAL HAPPINESS (2008) [interaktyvus] iš *grossinternationalhappiness.org* [žiūrėta 2007.11.26], prieiga per internetą < <http://www.grossinternationalhappiness.org> >
14. HAPPINESS FOUNDATION (2008) *Happiness* [interaktyvus] iš *happiness.org* [žiūrėta 2009.01.10], prieiga per internetą < http://www.happiness.org/Resources/Happiness_Studies.aspx >

15. HAPPY PLANET INDEX (2006) *The new economics foundation* [interaktyvus] iš happyplanetindex.org [žiūrėta 2007.11.26], prieiga per internetą < <http://happyplanetindex.org/index.htm> >
16. HENDERSON, Hazel. Worldwide support found for measuring true wealth of nations, 2008.
17. HUMAN DEVELOPMENT RESEARCH [interaktyvus] iš hdr.undp.org [žiūrėta 2008.06.10], prieiga per internetą < <http://hdr.undp.org/en/> >
18. KAIRYS (2006) *Sąmonės ekologija, dvasinė higiena... Girdėjote kada nors?* [interaktyvus] iš [aplinkosauga.lt](http://www.aplinkosauga.lt) [žiūrėta 2008.06.10], prieiga per internetą < <http://www.aplinkosauga.lt> >
19. KAHNEMAN, Daniel (2006) Developments in the measurement of subjective well-being.
20. KUODYS (2008) *Gerovės ekonomika ir Pareto efektyvumas* [interaktyvus] iš neris.mii.lt, [žiūrėta 2008.06.10], prieiga per Internetą < <http://neris.mii.lt/~ekonomika/VSE> >
21. KUZMICKAS, Bronislovas (2001) Laimė, asmenybė, vertybės : monografija /; Lietuvos teisės universitetas.
22. LAYARD, Richard (2005) *Happiness: Lessons From A New Science*, Penguin, ISBN 9780141016900.
23. LEIGH, Andrew (2006) Happiness and the human development index [žiūrėta 2008.06.10], prieiga per Internetą < <http://ftp.iza.org/dp1916.pdf>>
24. LEPAGE, Alain (2009) The quality of life as attribute of sustainability.
25. LEVY, Amnom (2007) *Wealth, social capital and happiness* [interaktyvus] iš ideas.repec.org [žiūrėta 2007.11.26], prieiga per internetą < <http://ideas.repec.org/p/uow/depec1/wp07-08.html> >
26. LIETUVOS RYTAS (2006) *Lietuva atsidūrė tarp nelaimingiausių* [interaktyvus] iš [ivaizdis.lt](http://www.ivaizdis.lt) [žiūrėta 2008.06.10], prieiga per internetą < <http://www.ivaizdis.lt> >
27. LUCAS, Richard (2009) The science of happiness and life satisfaction.
28. MAHAKIT, Wanida. Measurement of Growth through Gross Domestic Product (GDP) VS Gross National Happiness (GNH).
29. MARKS, Nic. Global Standards, local Diversity: Are alternative indexes turning the world upside down?, 2007.
30. MARNE; JANET. The wealth of nations and the happiness of Nations: why ‘‘accounting’’ matters, 2004, 220 p.

31. MARURKEWICH, Karen (2004) *A Wealth of happiness* [interaktyvus] iš *mindfully.org* [žiūrėta 2008.05.26], prieiga per internetą < <http://www.mindfully.org/> >
32. MCBRIDGE, Michael (2001) Relative-income effects on subjective well-being in the cross-section.
33. MICHALOS, Alex (2007) Is happiness measurable and what do those measures mean for public policy?
34. MIDGLEY, Mary (2003) Measuring happiness [interaktyvus] iš *newscientist.com* [žiūrėta 2009.05.12], prieiga per internetą < <http://www.newscientist.com/article/mg17823994.200-measuring-happiness.html> >
35. NBER, National bureau of economic research, *Measuring happiness and satisfaction* (2008) [interaktyvus] [žiūrėta 2009.05.10], prieiga per internetą < <http://www.nber.org/digest/septoct07/w12934.html> >
36. NEW SCIENTIST (2003) *The pursuit of happiness 2003m.* [žiūrėta 2007.11.26], prieiga per internetą < <http://www.biopsychiatry.com/happiness> >
37. NIEBOER, Anna; LINDENBERG, Siegwart; Dimensions of well-being and their Measurement: the spf-il scale, 2005.
38. OISHI, Shigehiro (2003) Personality, Culture, and Subjective Well-Being: Emotional and Cognitive Evaluations of Life.
39. OSWALD, Andrew (1997) Happiness and Economic Performance, The Warwick Economics Research Paper Series (TWERPS) 478, University of Warwick, Department of Economics.
40. PALUMBO, Dennis (1994) The Paradox of Happiness.
41. RUDIN, Mike (2006) *The science of happiness* [interaktyvus] iš *news.bbc.co.uk* [žiūrėta 2009.01.10], prieiga per internetą < http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/happiness_formula/4783836.stm >
42. RUSSELL, Bertrand; Žygis į laimę. 199 p.
43. SAPYTA, Jeffrey (1998) Subjective well-being is essential to well-being.
44. SMITH, S.E. (2006) What is Gross National Happiness?
45. SOCIAL SCIENCE RESEARCH NETWORK (2008) [interaktyvus] iš *papers.ssrn.com* [žiūrėta 2007.11.24] prieiga per internetą < <http://papers.ssrn.com> >
46. SPRAUNIUS (2007) *Kur parduodamos „Laimės akcijos“?* [interaktyvus] iš *verslas.banga.lt* [žiūrėta 2008.06.10], prieiga per internetą < <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.full> >

47. TECHNOLOGIJOS LT (2007) *Paskelbtas 2007/2008 metų žmogaus socialinės raidos indeksas* [interaktyvus] iš *technologijos.lt* [žiūrėta 2008.06.10], prieiga per internetą < http://www.technologijos.lt/archyvas/mokslas_gyvenimas >
48. THOMPSON, Sam. *The Happyplanet inde: An inde of human well-being and enviroment impact*, 2006.
49. VEENHOVEN, Rut. (2008) Erasmus Universitetas, Roterdamas, Pasaulinė duomenų bazė [interaktyvus] iš *1.eur.n* [žiūrėta 2007.11.26], prieiga per internetą < <http://www1.eur.nl/fsw/happiness/> >
50. VILEITA (2007) *(Ne) piniguose laimė; Laimės formulės beieškant* [Interaktyvus] iš *ziniur.lt* [žiūrėta 2008.06.10], prieiga per internetą < <http://www.ziniur.lt/apie/pranesimai> >
51. WARWICK (2008) *Economic department* [interaktyvus] iš *www2.warwick.ac.uk* [žiūrėta 2007.11.24] prieiga per internetą < <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/economics> >
52. WIKIPEDIA (2008) *Happiness* [interaktyvus] iš *wikipedia.org* [žiūrėta 2008.05.24] prieiga per internetą < <http://en.wikipedia.org/> >
53. WOLFERS, Justin (2008) *The Economics of Happiness, Delving Into Subjective Well-Being* [interaktyvus] iš *freakonomics.blog.nytimes.com* [žiūrėta 2008.05.24] prieiga per internetą < <http://freakonomics.blogs.nytimes.com/2008/04/25/the-economics-of-happiness-delving-into-subjective-well-being/> >
54. WORLD DATABASE OF HAPPINESS [žiūrėta 2009.01.10], prieiga per internetą < <http://www1.eur.nl/fsw/happiness/> >.

PRIEDAI

Viniaus universiteto
Kauno humanitarinio fakulteto
Vadybos ir ekonomikos katedra

1PRIEDAS

GEROVĖS KILIMO IR LAIMĖS SĄRYŠIO TYRIMAI LIETUVOJE

Gerb. Respondente,

Šios anketos tikslas – išsiaiškinti gerovės kilimo ir laimės sąryšį Lietuvoje. Jūsų atsakymai padės geriau suprasti veiksnius lemiančius laimės padidėjimą ir sumažėjimą, bei jos priklausomybę nuo finansinės gerovės. Labai prašome atsakyti į visus klausimus, tačiau jei nerandate Jums tinkamo atsakymo – geriau praleiskite klausimą, nei žymėkite Jums netinkamą variantą. Anketa yra anoniminė, nei vardo, nei pavardės žymėti nereikia.

Nuoširdžiai dėkojame už bendradarbiavimą!

ANKETA

1. Lytis

- Vyras
- Moteris

2. Amžiaus grupė

- 18 ir mažiau metų
- 19-25 metai
- 26-35 metai
- 36-45 metai
- 56 ir daugiau metų

3. Šeimyninė padėtis

- Ištekėjusi / Vedęs
- Netekėjusi / Nevedęs
- Išsiskyrusi/ Išsiskyręs

4. Vaikų skaičius

- Neturiu vaikų
- 1 vaikas
- 2 vaikai
- Daugiau nei 3 vaikai

5. Išsilavinimas

- Pradinis
- Vidurinis
- Profesinis

1 PRIEDO TĘSINYS

- Aukštesnysis
- Nebaigtas aukštasis
- Aukštasis

6. Gyvenamoji vieta

- Didmiestis
- Miestelis
- Kaimas

7. Grynosios pajamos per mėnesį (Atsakymas nurodytas LT)

- Iki 500
- 500- 1000
- 1001- 2000
- 2001- 3000
- Virš 3000

8. Ar esate patenkintas savo gyvenimu – laimingas (1-silpniausias; 5- stipriausia)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

8. Kokią įtaką hobis daro jūsų laimės pojūčiui (1-silpniausiai; 5 - stipriausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

9. Šeima, šeimos artumas (1-silpniausiai; 5 - stipriausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

10. Sveikata (1-silpniausiai; 5 - stipriausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

11. Sportas (1-silpniausiai; 5 - stipriausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

12. Pasitikėjimas (1-silpniausiai; 5 - stipriausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

13. Savigarba (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

1 PRIEDO TĘSINYS

14. Draugų ratas (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

16. Artimi santykiai (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

17. Kelionės (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

18. Seksualinis aktyvumas (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

19. Karjeros galimybės (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

20. Fizinis patrauklumas (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

21. Religija (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

22. Pagalba kitiems (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

23. Pagalba kitiems (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

24. Maistas, mityba (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

25. Vartojimas alkoholio, narkotikų (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1□	2□	3□	4□	5□
----	----	----	----	----

1 PRIEDO TĘSINYS

26. Klimatas, Oras (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1□	2□	3□	4□	5□
----	----	----	----	----

27. Darbas (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1□	2□	3□	4□	5□
----	----	----	----	----

28. Demokratija (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1□	2□	3□	4□	5□
----	----	----	----	----

29. Laisvė (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1□	2□	3□	4□	5□
----	----	----	----	----

30. Politinė situacija šalyje (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1□	2□	3□	4□	5□
----	----	----	----	----

31. Pajamų padidėjimas (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1□	2□	3□	4□	5□
----	----	----	----	----

32. Naminis augintis (1-silpniausiai; 5 - stiprausiai)

1□	2□	3□	4□	5□
----	----	----	----	----

33. Kas jus labiausiai priverstų jaustis nelaimingais (Pasirinkite kelis variantus; ~5)

- Darbo praradimas
- Augintinio praradimas
- Artimo žmogaus netektis
- Pajamų sumažėjimas
- Skurdas
- Seksualinių santykių nebuvimas
- Karjeros nuosmukis
- Blogas oras
- Laisvalaikio neturėjimas
- Liga

- Sutuoktinio neištikimybė
- Draugų išdavystė
- Savęs neatradimas

1 PRIEDO TĘSINYS

- Karas
- Draugų išdavystė
- Politinis perversmas

34. Ar įtakoja materialinė gerovė jūsų laimės pojūtį?

- Taip, labai
- Turi įtakos
- Šiek tiek
- Nelabai
- Neįtakoja

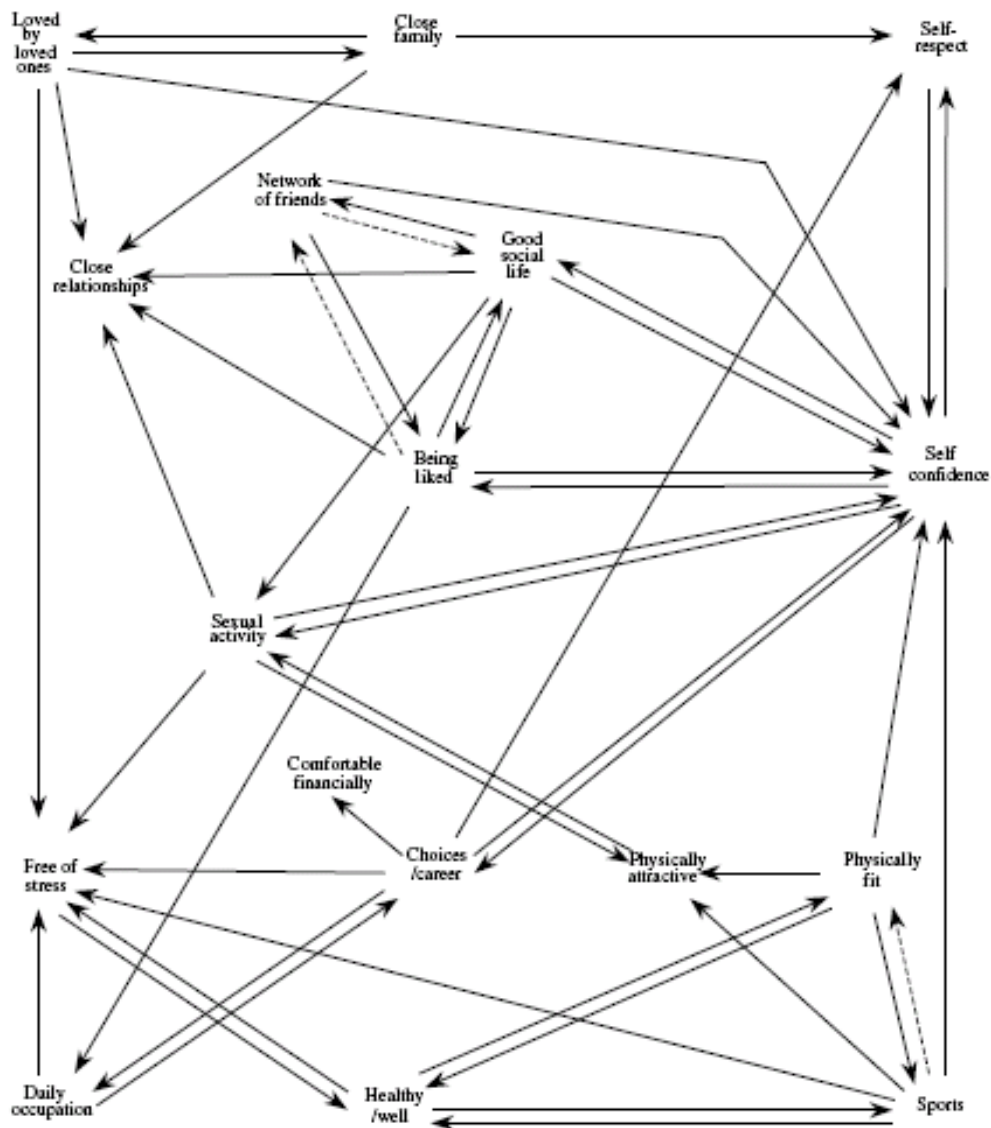
35. Kiek % turi padidėti pajamos kad jūs pasijaustumėte laimingesnis?

- iki 10%
- 10- 20%
- 20- 30%
- 30- 40%
- 40- 50%
- daugiau nei 50%

Vyrų tinklas

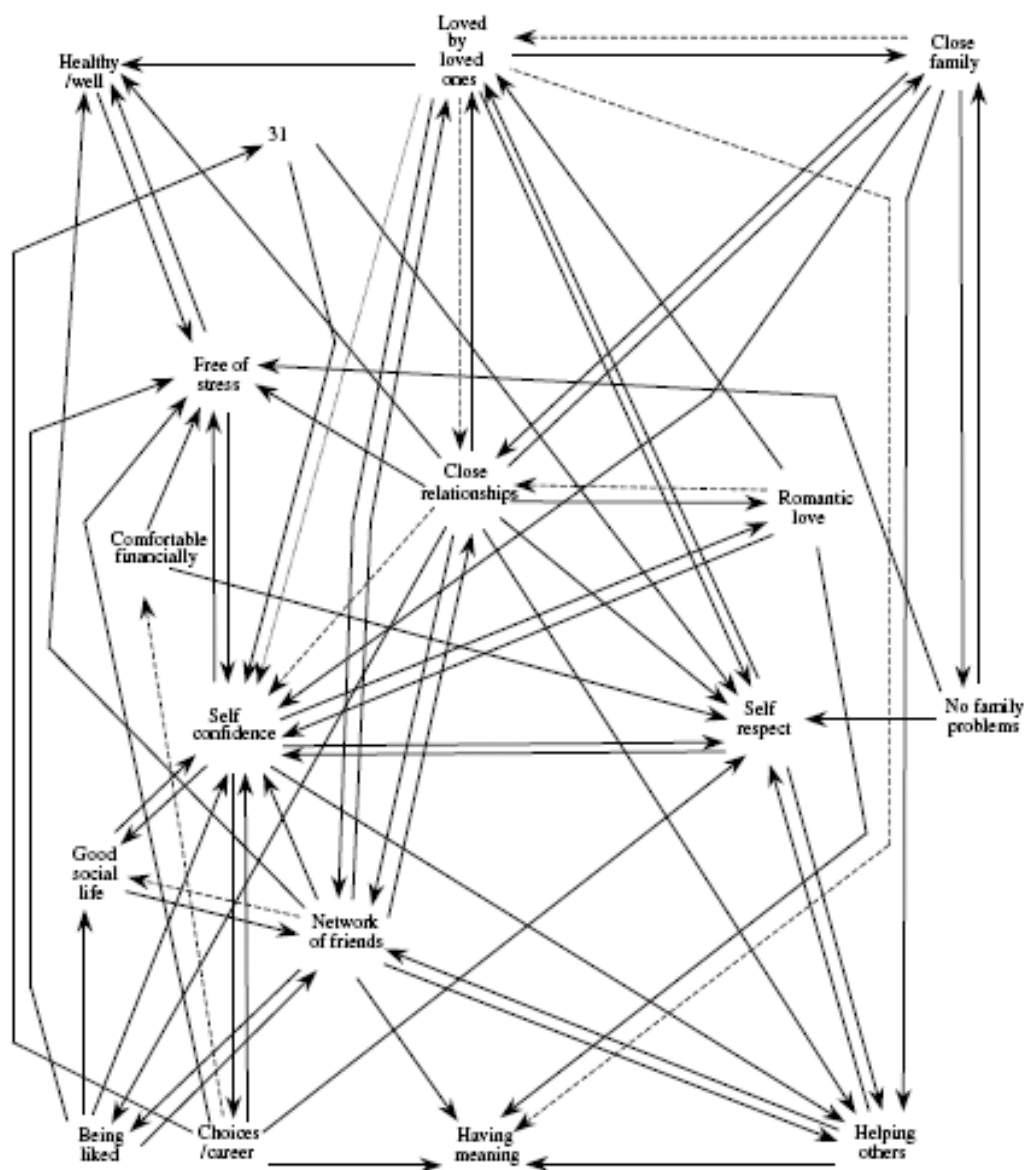
PERCEIVED SOURCES OF HAPPINESS

121

Moterų tinkas

PERCEIVED SOURCES OF HAPPINESS

Pasaulinis laimės indekso dydis pagal šalis (HPI)

Countries	Life Sat	Life Exp	EF	HPI
WESTERN WORLD				
Malta	75	78.4	3.5	53.9
Austria	7.9	79.0	4.9	48.8
Iceland	7.8	80.7	4.9	48.4
Switzerland	8.2	80.5	5.3	48.3
Italy	8.9	80.1	3.9	48.3
Netherlands	7.5	78.4	4.7	46.0
Cyprus	8.9	78.8	4.0	46.0
Luxembourg	7.8	78.5	4.9	45.8
Belgium	7.3	78.9	4.9	44.0
Germany	7.2	78.7	4.8	43.8
Spain	7.0	78.5	4.6	43.0
New Zealand	7.4	79.1	5.5	41.9
Denmark	8.2	77.2	5.8	41.4
United Kingdom	7.1	78.4	5.4	40.3
Canada	7.8	80.0	5.4	39.8
Ireland	7.8	77.7	5.3	39.4
Norway	7.4	79.4	5.0	39.2
Sweden	7.7	80.2	7.0	39.2
Finland	7.7	78.5	7.0	37.4
France	8.6	78.5	5.9	36.4
Greece	8.3	78.3	5.4	35.7
Portugal	6.1	77.2	5.0	34.9
Australia	7.3	80.3	7.7	34.1
United States of America	7.4	77.4	6.5	28.9
MIDDLE EAST & NORTH AFRICA				
Tunisia	8.4	73.3	1.4	58.9
Yemen	8.2	60.8	0.7	55.0
Morocco	5.6	69.7	0.9	54.4
Palestine	8.4	72.5	1.1	52.6
Iran	8.0	70.4	2.1	47.2
Algeria	8.2	71.1	1.5	45.9
Oman	7.3	74.1	6.8	43.9
Lebanon	5.6	72.0	2.3	43.6
Syria	5.1	73.3	1.9	43.2
Saudi Arabia	7.3	71.8	4.8	42.7
Jordan	6.0	71.3	1.9	42.1
Egypt	4.8	69.8	1.5	41.8
Turkey	8.9	69.7	2.0	41.4
Libya	5.7	73.6	3.1	40.3
Israel	8.7	79.7	5.0	39.1
Bahrain	7.2	74.3	5.5	34.4
United Arab Emirates	7.4	78.0	9.9	28.2
Kuwait	7.2	76.9	6.5	27.7
Qatar	7.0	72.8	9.0	25.8

Countries	Life Sat	Life Exp	EF	HPI
AFRICA				
São Tomé and Príncipe	8.7	63.0	1.0	57.9
Seychelles	7.4	72.7	2.6	56.1
Comoros	5.9	63.2	0.8	52.9
Cape Verde	5.8	70.4	1.3	52.4
Mauritius	6.5	72.2	2.4	49.6
Ghana	8.2	56.8	1.1	47.0
Madagascar	5.8	59.4	0.8	46.0
Gambia	5.7	56.7	1.1	42.5
Congo	5.7	50.0	0.9	41.8
Senegal	5.8	55.7	1.2	40.8
Gabon	6.2	54.5	1.7	40.5
Benin	5.8	54.0	1.0	40.1
Namibia	6.5	58.3	1.6	38.4
Guinea	5.1	53.7	1.0	37.4
Mauritania	5.3	53.7	1.1	37.3
Togo	4.8	54.3	0.9	36.9
Kenya	5.8	47.3	0.9	36.7
Tanzania	5.5	40.0	0.9	36.1
Guinea-Bissau	5.4	44.7	0.7	35.1
Eritrea	4.8	53.9	0.7	34.3
Mali	5.3	40.9	1.1	33.7
Mozambique	5.4	41.9	0.7	33.0
Cameroon	5.3	45.8	0.9	32.8
Djibouti	4.8	50.8	1.3	32.7
Ethiopia	4.7	43.0	0.7	32.4
Nigeria	5.5	43.4	1.3	31.1
Burkina Faso	4.7	47.5	1.1	30.1
Côte d'Ivoire	4.5	45.9	0.9	29.8
Rwanda	4.8	43.9	0.7	29.3
Sierra Leone	5.0	40.9	0.9	29.2
Angola	4.8	40.8	0.8	27.9
South Africa	5.7	48.4	2.8	27.8
Sudan	4.8	39.4	1.0	27.7
Uganda	4.7	47.3	1.5	27.7
Niger	4.5	44.4	1.1	25.8
Malawi	4.6	39.7	0.7	25.7
Zambia	4.8	37.5	0.8	25.9
Central African Republic	4.9	39.3	1.1	25.9
Botswana	5.4	36.3	1.3	25.4
Chad	4.5	43.8	1.3	25.4
Equatorial Guinea	5.2	43.3	2.5	25.2
Lesotho	4.9	36.3	0.6	24.1
Congo, Dem. Rep. of the	4.9	43.1	0.7	23.7
Burundi	4.0	43.5	0.7	19.0
Swaziland	4.7	30.5	1.1	18.8
Zimbabwe	4.3	35.9	1.0	18.8

Countries	Life Sat	Life Exp	EF	=	HPI
ASIA					
Vietnam	6.1	70.5	0.8	=	61.2
Bhutan	7.6	62.9	1.3	=	61.1
Sri Lanka	6.1	74.0	1.1	=	60.3
Philippines	6.4	70.4	1.2	=	59.2
Indonesia	6.6	68.8	1.2	=	57.9
China	6.3	71.6	1.5	=	56.0
Thailand	6.5	70.0	1.5	=	55.4
Maldives	6.8	68.6	1.6	=	53.5
Bangladesh	5.7	62.6	0.9	=	53.2
Malaysia	7.4	73.2	3.0	=	52.7
Timor-Leste	6.6	66.6	0.8	=	52.0
Nepal	5.8	61.8	0.6	=	50.0
Mongolia	6.7	64.0	1.9	=	49.6
India	5.4	63.3	0.8	=	48.7
Burma	5.8	60.2	0.9	=	44.6
Taiwan	6.6	76.1	3.9	=	43.4
Hong Kong	6.6	81.6	4.6	=	42.9
Cambodia	5.6	69.4	1.1	=	42.2
Japan	6.2	82.0	4.3	=	41.7
Brunei Darussalam	7.6	76.4	3.9	=	41.2
Korea	5.8	77.0	3.4	=	41.1
Laos	5.4	64.7	1.0	=	40.8
Pakistan	4.3	63.0	0.7	=	39.4
Singapore	6.8	78.7	4.2	=	36.1
FORMER COMMUNIST COUNTRIES					
Kyrgyzstan	6.6	68.8	1.1	=	59.1
Tajikistan	6.1	63.6	0.6	=	57.7
Uzbekistan	6.4	66.5	1.9	=	49.2
Slovenia	6.6	76.4	3.9	=	44.0
Croatia	5.9	76.0	2.9	=	43.7
Albania	4.8	73.8	1.5	=	42.1
Georgia	4.1	70.6	0.8	=	41.2
Bosnia and Herzegovina	5.1	74.2	2.3	=	41.0
Azerbaijan	4.9	68.9	1.5	=	40.7
Poland	5.9	74.3	3.6	=	39.3
Macedonia	4.9	73.8	2.3	=	39.1
Romania	5.2	71.3	2.7	=	37.7
Hungary	5.7	72.7	3.5	=	37.6
Kazakhstan	5.8	63.2	2.8	=	36.9
Czech Republic	6.4	76.6	3.0	=	36.6
Armenia	5.2	71.5	1.0	=	36.1
Slovakia	5.4	74.0	3.6	=	35.8
Bulgaria	4.0	72.3	2.7	=	31.6
Moldova	5.5	67.7	1.2	=	31.1
Lithuania	4.7	72.3	3.9	=	29.3
Latvia	4.7	71.6	4.4	=	27.3
Belarus	4.0	68.1	3.2	=	25.8
Turkmenistan	4.0	62.4	3.1	=	24.0
Russia	4.3	65.3	4.4	=	23.8
Estonia	5.1	71.3	6.8	=	22.7
Ukraine	3.8	66.1	3.3	=	22.2

Countries	Life Sat	Life Exp	EF	=	HPI
CENTRAL & SOUTH AMERICA					
Colombia	7.2	72.4	1.3	=	67.2
Costa Rica	7.5	75.2	2.1	=	66.0
Panama	7.2	74.8	1.8	=	63.5
Honduras	7.2	67.8	1.4	=	61.8
Guatemala	7.0	67.3	1.2	=	61.7
El Salvador	6.6	70.9	1.2	=	61.7
Nicaragua	6.3	69.7	1.1	=	59.1
Venezuela	7.4	72.9	2.4	=	57.5
Guyana	7.2	63.1	1.5	=	56.6
Peru	5.6	70.0	0.9	=	55.1
Suriname	7.3	69.1	2.3	=	55.0
Mexico	6.9	75.1	2.5	=	54.4
Chile	6.5	77.9	2.6	=	51.3
Argentina	6.8	74.5	2.6	=	52.2
Belize	6.9	71.9	2.6	=	52.0
Paraguay	6.5	71.0	2.2	=	51.1
Uruguay	6.3	75.4	2.8	=	49.3
Ecuador	6.6	74.3	1.8	=	49.3
Brazil	6.3	70.5	2.2	=	48.6
Bolivia	5.5	64.1	1.2	=	46.2
CARIBBEAN & WEST PACIFIC					
Vanuatu	7.4	68.8	1.1	=	68.2
Dominica	7.3	75.6	1.8	=	64.5
Cuba	6.3	77.3	1.4	=	61.9
St. Vincent and the Grenadines	7.2	71.1	1.7	=	61.4
St. Lucia	7.0	72.4	1.6	=	61.3
Samoa (Western)	6.9	70.2	1.4	=	61.0
Antigua and Barbuda	7.4	73.9	2.3	=	59.2
Solomon Islands	6.9	62.3	1.0	=	58.9
Tonga	6.6	72.2	1.8	=	57.9
Dominican Republic	7.0	67.2	1.6	=	57.1
St. Kitts and Nevis	7.4	70.0	2.3	=	56.1
Fiji	6.7	67.6	1.7	=	54.5
Barbados	7.3	76.0	3.1	=	52.7
Trinidad and Tobago	6.9	69.9	2.3	=	51.9
Jamaica	7.0	70.8	2.8	=	51.0
Grenada	6.5	65.3	1.9	=	49.0
Bahamas	7.7	69.7	4.1	=	44.9
Papua New Guinea	6.3	65.0	1.3	=	44.6
Haiti	6.5	61.6	0.5	=	43.3